

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN

721080-B

ALT-

VERHAAL

VAN HET

OPROER TE BRUSSEL,

OP DEN 25 AUGUSTUS 1830 EN VOLGENDE DAGEN,
VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT MIJN
DESTIJD'S GEHOUDEN GEDRAG, EN DAT DER
KONINKLIJKE TROEPEN ONDER MIJNE BEVELEN;

MET

AUTHENTIEKE STUKKEN,

DOOR

W. Grave VAN BIJLANDT,

*generaal-majoor, laatstelijk provincialen commandant
van Zuid-Brabant, lid van de ridderschap van
Noord-Brabant enz.*

'S GRAVENHAGE,

BIJ G. VERVLOET EN H. P. DE SWART.

1831.

VOLUME IV

1887

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

VERHAAL

VAN HET

OPROER TE BRUSSEL,

OP DEN 25 AUGUSTUS 1830 EN VOLGENDE DAGEN,
VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT MIJN DESTIJD
GEHOUDEN GEDRAG, EN DAT DER KONINKLIJKE TROEPEN
ONDER MIJNE BEVELEN;

MET AUTHENTIEKE STUKKEN,

DOOR

W. GRAVE VAN BIJLANDT,

GENERAAL-MAJoor, LAATSTELIJK PROVINCIALEN COMMANDANT
VAN ZUID-BRABAND, LID VAN DE RIDDERSCHAP VAN
NOORD-BRABAND, ENZ.

'S GRAVENHAGE,

BIJ G. VERVLOET EN H. P. DE SWART.

1831.

721080-B

THE UNIVERSITY OF CHINA PRESS

THE UNIVERSITY OF CHINA PRESS
100, UNIVERSITY STREET, HONG KONG
AND
100, UNIVERSITY STREET, HONG KONG

THE UNIVERSITY OF CHINA PRESS
100, UNIVERSITY STREET, HONG KONG
AND
100, UNIVERSITY STREET, HONG KONG

VOORREDE.

Ik heb gemeend van dezelfde wapenen, waarmee ik ben aangevallen, mij te moeten bedienen om mij te verdedigen, het wapen namelijk der vrije drukpers. Dit middel daarenboven is het vaardigste en werkt het spoedigste. Welk man van eer zucht en lijdt niet onder eene beschuldiging van pligtverzuim en lafhartigheid, daar hij in zijne ziel overtuigd is dezelve niet verdiend te hebben? Welk man van eer zou zich dan niet haasten zich van de blaam, ten onregte op hem geworpen, te zuiveren? Ik heb lang gezwegen, omdat ik, na den terugtogt der koninklijke troepen uit Brussel, mijn Koning en mijn Vaderland niet meer met den degen in de vuist hebbende kunnen dienen, meende

zulks nog door mijne stilzwijgendheid te kunnen doen. Doch nu is het tijdstip gekomen dat ik zonder gevaar de waarheid mag, en, voor mijnen goeden naam, moet openbaren; ik aarzel dan ook geen oogenblik langer dit geschrift uit te geven. Ik heb dit middel verkozen boven een middel van regten, waardoor ik mij op een terrein zoude hebben geplaatst, hetwelk dat mijner verkiezing niet kon zijn, en waaroemtrent men op het einde van dit geschrift eene aanmerking zal vinden, waarop ik de aandacht mijner lezers inroep, ten einde zij, kunnen zien hoe ver de kwaadwilligheid te mijnen aanzien zich heeft uitgestrekt.

Mastland bij Breda, den 31 Januarij 1831.

W. GRAVE VAN BIJLANDT.

VERHAAL

VAN HET

OPROER TE BRUSSEL,

IN DE LAATSTE DAGEN VAN AUGUSTUS 1830.

In openbare geschriften, in openbare gesprekken, ja zelfs in de openbare vergadering van de tweede kamer der staten-generaal, aangevallen wegens mijn gedrag, in de eerste dagen van het oproer te Brussel gehouden, mag ik niet langer stilzwijgen. Mijne eer gedooft niet dat ik een oogenblik langer een vlek op mijnen naam late kleven, daar ik mij niets te verwijten en de bewustheid heb van mij, als een man van eer, van mijnen pligt te hebben gekweten. Ik zoude moeten ophouden mijnen Koning en mijn vaderland te dienen, indien ik mij van de blaam, mij thans zoo openlijk opgelegd, niet kon zuiveren.

Indien ik tot dus verre het stilzwijgen heb bewaard, zoo is zulks, een'sdeels, omdat ik vreesde door eene te spoedige en ontijdige bekendmaking van de ware toedragt der zaken bij het uitbarsten des

cproers, eenen nadeeligen indruk te zullen maken op den goeden geest mijner landgenooten, die met zoo veel vertrouwen, moed en vaderlandsliefde, de wapenen opvatten om de onafhankelijkheid van den staat te helpen handhaven; en anderzins, omdat ik meende te mogen verwachten, daar ik reeds de bijzondere goedkeuring der beide Koninklijke Prinzen had erlangd, dat ik door eenige openbare verklaring of handeling van de hooge magt, of door eenig ander openbaar blijk van goedkeuring van mijn gehouden gedrag te Brussel, zoude worden geregtvaardigd en van alle blaam te dezer zake gezuiverd.

Die redenen tot stilzwijgen hebben thans opgehouden te bestaan, en ik word zelfs, zoo van wege de hooge regering (zie *Bijlagen* n°. 1.), als door de redevoeringen, den 4 December laatstleden, in de openbare vergadering van de tweede kamer der staten-generaal, uitgesproken door de heeren *Van Nes* en *Beelaerts van Blokland* (1), aangespoord een woord ter mijner verdediging te zeggen.

Ik kan dit thans, zoo ik meen, zonder eenig nadeel voor de goede zaak doen; zij kan er misschien zelfs bij winnen. Door de regering niet geregtvaardigd

(1) Men zie deze redevoeringen in het Bijveegsel tot de Nederlandsche Staats-Courant, van den 6 December 1830. De heer *Van Nes* zegt dat » de eer van die kriegsbevelhebbers (die bij het uitbarsten des oproers zich te Brussel bevonden) vordert dat zij zich verdedigen, indien zij kunnen, wegens een in schijn zoo onverantwoordelijk gedrag.» De heer *Beelaerts van Blokland* uit den wensch dat het gedrag der burgerlijke zoo wel als der militaire overheden onderzocht worde.

digd, moet ik mij thans zelf wel regtvaardigen. Hiertoe zal ik niets anders noodig hebben dan een getrouw en naauwkeurig verhaal van het gebeurde, door eenige authentieke stukken gestaafd. Ik vertrouw dat daarnit volkomen zal blijken, dat ik niet anders heb kunnen, niet anders heb moeten handelen dan ik gedaan heb, en dat, bijaldien er niet die krachtdadige middelen tot stuiting en demping van het oproer te Brussel, door de gewapende magt, zijn aangewend, zulks niet is te wijten aan *mij*, maar aan *anderen*, aan wie ik, voor het overige, overlaat zich wegens *hun* gedrag te verantwoorden, gelijk ik gemeend heb mij wegens het *mijne*, bij dit openbaar geschrift, te moeten doen.

Ten einde alle degenen die hetzelfde zullen lezen, in staat te stellen om met kennis van zaken te oordeelen, zal het noodig zijn hun vooraf bekend te maken met het gezag, hetwelk een provinciale commandant kan uitoefenen in eene residentiestad van het gouvernement.

Bij Koninklijk besluit van den 22 Maart 1819, werd vastgesteld de instructie voor de gouverneurs der beide residentien, Brussel en 's Gravenhage. Daarbij wordt, onder anderen, bepaald, dat de *gouverneur* » der residentie het *opperbevel* in dezelve voert, en » personeel *verantwoordelijk* is voor de rust en *veiligheid* (van dezelve); dienvolgens neemt *hij* alle » zoodanige maatregelen, als *hij* daartoe nuttig oordeelt.

» Hij regelt den dagelijkschen dienst, naar aanleiding der orders, hem door den Koning te geven.

» Hij regelt de consignes der onderscheidene posten ; hij geeft het parool en contrasigne aan den plaatselijken commandant, dewelke onmiddellijk aan hem is ondergeschikt ; hij ontvangt van hem (plaatselijken commandant) het dagelijksche rapport en » situatie van het garnizoen."

Men ziet hieruit dat het niet de provinciale commandant, maar de gouverneur der residentie is, die in dezelve het bevel voert, die in deze hoedanigheid van opperbevelhebber aldaar voor de rust en veiligheid der stad, waarin hij het militaire oppergezag heeft, zorg draagt, en tot dat einde alle zoodanige maatregelen neemt als hij nuttig oordeelt. Het viel dus niet in den werkkring van den provincialen commandant van Zuid-Brabant, maar in dien van den gouverneur der residentie Brussel, den generaal der infanterie, baron *Constant de Villars*, om maatregelen te nemen voor de rust en veiligheid dier stad.

Men ziet hieruit al verder dat de gouverneur der residentie het parool en alle zoodanige bevelen als hij dienstig oordeelt, aan den plaatselijken commandant geeft, zonder tusschenkomst van den provincialen commandant, die zelfs van de door gemelden gouverneur aan den plaatselijken commandant gegevene bevelen geheel en al onbewust blijft. Van de situatie zelfs van het garnizoen der residentie wordt door den plaatselijken commandant niet aan den commandant der provincie, maar alleen aan den gouverneur der residentie rapport gedaan, met uitzondering der vijftiendaagsche situatie-staten, welke, met die der overige garnizoenen in de provincie vereenigd,

aan den staf van het groot militair commando verzonden moeten worden.

In de residentie, waar de gouverneur het opperbevel voert, zijn dan de werkzaamheden van den provincialen commandant al zeer gering. Behalve het expedieren van dienstbrieven, welke door zijne tuschenkomst verzonden worden, bepalen zij zich voornamelijk tot de aangelegenheden der nationale militia, waarentrent hij correspondeert en in verstandhouding treedt met den civielen gouverneur der provincie en het departement van oorlog. De provinciale commandanten hebben daarenboven, zoo in de residentien, als in de andere hoofdplaatsen der provincien, met de civiele gouverneurs nog eene andere betrekking, welke verdient opgemerkt te worden.

De instructie voor de heeren generaals provinciale commandanten, van den 24 Januarij 1827, n.º 53, luidt dienaangaande aldus: » Zij (de provinciale commandanten) treden met die ambtenaren (de gouverneurs civiel) in overleg nopens alle maatregelen, » door omstandigheden, tot handhaving der publieke » rust en veiligheid geboden wordende." (art. 6.)

Dezelfde instructie behelst voorts nog eene algemeene bepaling voor de provinciale commandanten, welke aldus luidt:

» De provinciale commandanten zullen, bij alle gelegenheden en onder alle omstandigheden, naar hun best weten, ten meesten nutte van den dienst handelen, en op hunne verantwoordelijkheid alle zodanige maatregelen nemen en doen nemen, als tot dat einde strekken en de algemeene veiligheid be-

»vorderlijk zijn.» (Art. 20.) Zie deze Instructie in het *Recueil militaire* voor 1827, I deel, bladz. 50.

Eindelijk moet ik nog doen opmerken, dat de provinciale commandanten, zoo in de residentien als elders, zelfs het regt niet meer hadden (te voren hadden zij het) eene wapenschouwing te houden, ten einde zich te verzekeren dat de troepen, in geval van nood, volkomen gereed waren om van hunne wapenen het noodige gebruik te maken. Dit alles viel; sedert het Koninklijk besluit van den 24 januarij 1827, no. 53, in de bemoeijenissen van de heeren inspecteurs-generaal, die in 1829, bij de verdeeling van het leger in divisien en brigaden, in deze hunne werkzaamheden vervangen zijn door de heeren divisie- en brigade-generaals. Het behoort ook niet tot de verplichtingen van den provincialen commandant berigten in te winnen omtrent den staat der munitien in de residentie; dit behoort tot die van den gouverneur, belast met het opperbevel in dezelve. Deze toch is, volgens zijne instructie, verplicht »alle zoo- »danige maatregelen te nemen, als hij voor de rust »en veiligheid der stad nuttig oordeelt.» Onder die maatregelen behoort, voorzeker, en wel in de eerste plaats, dat hij zorg drage, niet alleen dat er een genoegzaam sterk garnizoen in de residentie zij, maar ook dat er genoegzame munitien in de magazijnen voorhanden zijn, om daarvan, zoo dra de omstandigheden zulks mogten vorderen, het noodige gebruik te kunnen maken.

Ik heb deze aanmerkingen wegens de verplichtingen en werkzaamheden van eenen provincialen com-

mandant in eene residentiestad, en wegens zijne betrekkingen tot den militair en civielen gouverneur in dezelve, moeten doen voorafgaan, tot beter verstand van hetgeen ik in het vervolg zal zeggen. Daarenboven is het een aangenomen beginsel, in de militaire hiërarchie, even als in het burgerlijk bestuur, dat elk zich moet bepalen tot den kring der werkzaamheden en der verplichtingen welke hem zijn voorgeschreven, en dat hij kwalijk handelt indien hij daar buiten gaat.

Men toetse nu aan deze voorschriften en aan dit beginsel het gedrag dat ik te Brussel heb gehouden. Ik vertrouw dat er aldan niemand zal gevonden worden die niet zal erkennen, dat ik die voorschriften en dien grondregel van alle bestuur stiptelijk heb opgevolgd. Voor het overige, heb ik mij gedragen naar hetgeen mij van hooger hand is te kennen gegeven, gezegd of bevolen. Het was ook mijn plicht dit voorschrift na te komen; en uit het vervolg zal blijken dat ik mij te dien opzichte ook niets te verwijten heb, en dat ik nimmer uit het oog heb verloren wat ik aan den Koning, aan het vaderland en aan mijne eigene eer verschuldigd was.

Getuige van hetgeen gebeurd is, en een der hoofdpersonen die, in de eerste dagen van den opstand te Brussel, het wettig gezag tegen de muiters en plundersaars heb verdedigd met alle die middelen welke ter mijner beschikking stonden, heb ik de ware toedragt der zaken kunnen kennen; immers beter dan de schrijver van zeker boekje, die bij het uitbarsten van het oproer zich niet te Brussel, zijne

woonplaats, maar in 's Gravenhage bevond, alwaar hij uit de vertelsels van onderscheidene lieden, een verhaal van hetgeen in de oproerige stad gebeurd is, heeft zamengesteld, waarbij de geschiedkundige waarheid niet altijd in het oog is gehouden, en waarbij op mijnen naam een blaam is geworpen, die ik daarop thans zoo veel te minder kan laten kleven, daar ook mannen van aanzien, en op wier achting ik den hoogsten prijs stel, met den schrijver dien ik bedoel eenstemmig schijnen te denken. Van die gebeurtenissen, welke ik van nabij gezien heb, zal ik dan nu trachten een beknopt, doch waar tafereel te schetsen, voor zoo veel de krijgsmagt en mij inzonderheid aangaat.

Allen die slechts eenigzins met den openbaren geest in de zuidelijke provincien bekend waren, voorzagen ligt, dat, na de omwenteling in Frankrijk in de laatste dagen van Julij, de Belgen, zoo geneigd om de Franschen na te volgen, ook niet rustig zouden blijven, ofschoon zij, na alle toegevendheden van de hooge regering ten hunnen opzigte, geene gegronde redenen hadden om zich tegen het wettig gezag aan te kanten. Hier was niet als in Frankrijk de grondwet door het hoofd des staats geschonden; hier had willekeur ook de plaats van regt en wet niet ingenomen; hier was het verbond tusschen vorst en volk niet verbroken; welvaart heerschte alom, onder de zachtste en regtvaardigste regering van den besten der Koningen; en de bewoners der zuidelijke gewesten vooral deelden, in ruime mate, in zijne gunsten en weldaden.

Niettegenstaande alle deze voordeelen , waren de ingezetenen dier gewesten niet tevreden ; zij mordden gedurig , kwamen telkens met nieuwe wenschen voor den dag , en nimmer deed de regering genoeg , in hunne oogen. Zij durfden hunnen regten wensch echter niet uiten ; deze was eene geheele omkeering van de bestaande orde van zaken . Aan eene afscheiding van de zuidelijke en noordelijke provincien echter werd toen nog niet gedacht. Dit denkbeeld is eerst later opgekomen.

De tentoonstelling van de voortbrengselen der nationale nijverheid , die het onwedersprekelijkste bewijs van den bloei en de welvaart van het koninkrijk in het algemeen , en van de zuidelijke provincien in het bijzonder , opleverde , had in de maand Augustus eene menigte inwoners van andere steden des rijks , en vele vreemdelingen , naar Brussel doen zamenvloeijen. Men was wel eenigzins beducht dat de volksleiders van deze gelegenheid gebruik zouden maken om eene poging te doen ter bereiking van hunne misdadige oogmerken. De rust werd echter niet gestoord voor den vijf-entwintigsten dier maand ; het schijnt dat hunne te voren beraamde ontwerpen niet voor dat tijdstip tot rijpheid waren gekomen.

Den achtsten dier zelfde maand , had de Koning zich naar Brussel begeven , om de tentoonstelling met een bezoek te vereeren. Zijne Majesteit vertoefde echter niet lang in die residentie. Onder de hooge ambtenaren en andere personen , welke de Koning gedurende zijn verblijf aldaar ontving , had ik ook de eer mijne opwachting bij Zijne Majesteit te maken. De Koning onderhield

mij toen over den tegenwoordigen toestand der zaken, en de geestgesteldheid van Brussels ingezetenen. Op de vragen, door den Koning aan mij gedaan, antwoordde ik, dat de openbare geest te Brussel mij voorkwam thans minder goed te zijn dan te voren, en dat de regering in allen gevalle op hare hoede behoorde te zijn, ofschoon ik echter geen *oogenblikkelijk* gevaar zag.

Deze wijze van beschouwing scheen te stroken met die van den Koning zelve, naar ik uit het antwoord van Zijne Majesteit kon opmaken. En inderdaad, het was op dat oogenblik rustig in de stad, *oogenblikkelijk* gevaar voor oproer was er niet in het minste. De staatsraad gouverneur van Zuid-Brabant *Van der Fosse* scheen er even zoo over te denken: want anders zoude hij, overeenkomstig zijne verpligtingen en onze instructien, mij wel onderhouden hebben over het nemen van maatregelen ter handhaving der goede orde en veiligheid. Dan hoezeer ik geen *oogenblikkelijk* gevaar zag, waartrent de Koning voornamelijk mijne gedachten verlangde te weten, gaf ik echter aan Zijne Majesteit te kennen, dat, bij den heerschenden geest te Brussel, en in de zuidelijke provincien in het algemeen, de regering niet genoeg waakzaam kon zijn, en dat zij niet verzuimen moest maatregelen van voorzorg te nemen. Dit was alles wat ik doen kon; ik waarschuwde en verborg de waarheid niet. Op het einde van het onderhoud, zeide mij de Koning, op eenen toon van vertrouwelijkheid en tegenneghenheid, dat, in geval de openbare rust mogt

worden gestoord, Hij op mijnen ijver en mijne trouw rekende.

Ten gevolge van dit gesprek, wendde ik mij, eenige oogenblikken later, tot Zijne Koninklijke Hoogheid Prins *Frederik*, als belast met het opperbestuur van het departement van oorlog. Ik deelde aan Hoogstdezelfen het gesprek mede dat ik zoo even met den Koning had gehad, en deed aan den Prins opmerken in welken moeilijken toestand ik mij zoude bevinden, indien eens onverwachts de goede orde te Brussel mogt worden gestoord, daar, van den eenen kant, de Koning, in geval van onlusten, op mijnen ijver en mijne trouw rekende, en ik, van den anderen kant, belet werd om krachtdadig te handelen, aangezien het militair opperbevel in die stad, niet aan *mij*, maar aan den generaal baron *Constant de Villars*, als gouverneur der residentie, was opgedragen. Ik voegde er bij, dat, in het onverhoopte geval van stoornis der rust en van oproerige bewegingen, de generaal *Constant* niet geschikt zoude zijn, uit hoofde van zijnen tachtigjarigen ouderdom en den zwakken staat zijner gezondheid, die veerkracht te ontwikkelen, welke in dergelijke omstandigheden wordt vereischt; en dat het wel waarschijnlijk was dat alsdan het opperbevel aan mij zoude worden toevertrouwd. In dat vooruitzicht, wenschte ik de gedachten van den Prins te kennen, ten einde, bij voorkomende gelegenheden, mij daarnaar te kunnen gedragen, en ik verzocht derhalve Zijne Koninklijke Hoogheid mij zijne bevelen te willen geven. De Prins antwoordde door de schou-

ders op te halen, zonder deszelfs gedachten te uiten of mij eenige bevelen of wenken te geven.

Getroffen door dit blijk van gering vertrouwen, gaf ik mijne gevoeligheid deswege aan den Prins te kennen, hem nogtans verzekerende, dat ik desnietteenstaande steeds alles zoude doen wat de omstandigheden en mijn pligt van mij zouden vorderen, indien de openbare rust gestoord mogt worden.

In de maand December 1829, had ik reeds, daar het garnizoen van Brussel sedert twee maanden was verzwakt geworden, eenig voorschrift ontvangen; altoen kwam de luitenant-kolonel *Evers*, commanderende het tweede bataillon jagers, mij zeggen, dat de majoor *De Ceva*, adjudant van den Prins, bij hem was geweest en hem had verzocht, daar ik op dat oogenblik afwezig was, aan mij, namens Zijne Koninklijke Hoogheid, te kennen te geven, dat, bijaldien de omstandigheden zulks mogten vereischen, ik alsdan *versterking van troepen* uit de naastbijgelegene garnizoensplaatsen kon doen komen, en *dat de chefs der corpsen van dit bevel ook waren onderrigt*.

Bij het laatste gesprek met den Prins geene nadere instructien ontvangen hebbende, moest ik het er voor houden dat de bevelen, welke Zijne Koninklijke Hoogheid in de maand December van het vorige jaar mij had doen toekomen, mij steeds tot rigtsnoer moesten dienen, wanneer ik eens, in de plaats van den generaal *Constant de Villars*, met het opperbevel van de krijgsmagt te Brussel mogt worden belast, en ik mogt oordeelen dat het garnizoen daar niet genoeg-

zaam was om, in geval de openbare rust gestoord werd, de oproerigen te beteugelen.

Ik wachtte dan nu de toekomst met gerustheid af; ik wist nu wat mij, bij stoornis der goede orde, te doen stond. Heb ik nu naar die instructien gehandeld? Zoo ja, dan heb ik wel gedaan; zoo neen, dan ben ik strafbaar. Uit het vervolg zal blijken dat ik, bij het uitbarsten van het oproer te Brussel, mij volkomen overeenkomstig de instructien en voorschriften, zoo van het departement van oorlog, hier-boven vermeld, als van den Prins, heb gedragen, en dat ik de bevelen, aan mij door zijnen adjudant gegeven, stip-telijk ben nagekomen.

In de laatste dagen van Augustus, namen de dag-bladen van de partij der zoogenaamde Unionisten eenen nog stouteren toon aan, dan zij te voren reeds voerden. De gemoederen der menigte werden daardoor en door andere aanblazingen, al meer en meer opgewonden. De dag van den vier-en-twintigsten Augustus naderde; groote toebereidselen waren in het park en elders gemaakt ter viering van dien dag, den verjaardag der geboorte van onzen bemin-den Koning. Het aangekondigde feest werd echter niet gevierd, maar tot eenen onbepaalden tijd uitgesteld (1). Men vreesde dat de kwalijkgezinden die ge-

(1) Bij gelegenheid van den verjaardag van 's Konings geboorte, werd door den minister *Van Gobbelschroy*, aan zijn hotel, een groot diner gegeven, waarop de voornaamste autoriteiten, civiele en militaire, die zich te Brussel bevonden, tegenwoordig waren. De sombere en, als ik het zeggen mag, angstvallige stemming der gemoederen van alle aanwezigen kon den heer *De Knyf*, directeur van politie, evenmin als den heer

legenheid zouden te baat nemen, om hunne misdadige ontwerpen ten uitvoer te brengen. Die vrees was ook niet geheel ongegrond: want men sprak reeds van omwenteling, en des zondags en des maandags, den twee-en-twintigsten en drie-en-twintigsten Augustus, waren op onderscheidene plaatsen, zoo men algemeen zeide, biljetten aangeplakt van dezen inhoud: *Le 23 feu d'artifice; le 24 illumination; le 25 grande révolution.* (Den 23 vuurwerk; den 24 illuminatie; den 25 groote omwenteling.)

En inderdaad, het was op laatstgemelden dag, den 25 Augustus, na de vertooning van de bekende opera *La muette de Portici* (*Het sprakeloze meisje van Portici*), die verscheidene dagen te voren reeds was aangekondigd, en tot welke vertooning de politie onvoorzigtiglijk verlof had gegeven (1), dat het oproer,

Van der Fosse, gouverneur der provincie, aldaar tegenwoordig, ontsnappen. Geen dezer heeren echter, die allen ook, elk in zijne betrekking, met de politie zijn belast, spraken over de geestgesteldheid die op dit feest heerschte, even als of zij een gewoon verschijnsel was, noch gaven mij iets te kennen waaruit ik zoude kunnen opmaken dat er eenig gevaar voor de openbare rust op handen was. Zouden zij niets geweten of vermoed hebben? Van waar hun stilzwijgen? Zij zagen toch wel dat er iets buitengewoons plaats had. Ik zal deze vragen niet beantwoorden: maar de daadzaak die ik vermeld is naauwkeurig en geeft stof tot nadenken.

(1) De politie schijnt de vertooning van dit zangspel kort te voren verboden te hebben, en scheen nu met het toelaten van hetzelfde te willen toonen, dat men niets vreesde. Zij had echter voor dien dag maatregelen van voorzorg genomen. Zie de volgende bladzijde.

de plundering en het brandstichten een aanvang namen.

Alvorens tot het verhaal van het gebeurde over te gaan, moet ik doen opmerken, dat, terwijl de vrees voor eene oproerige beweging op dat tijdstip te Brussel algemeen was, dezelve nogtans bij het departement van oorlog niet scheen te bestaan, daar, bij eene aanschrijving van dat departement, van den 23 Augustus 1830, n°. 116, ik, als provinciale commandant van Zuid-Brabant, werd geïnviteerd, » de vereischte bevelen te geven, ten einde het » derde bataillon der derde afdeeling infanterie, des » tijds (gedurende de tentoonstelling) te Brussel ge- » stationeerd, naar Bergen, bij den staf van dat » corps terug keerde, en den marsch daartoe op den » 26 dier maand aanname." Aan welke invitatie of bevel ik echter, uit aanmerking der omstandigheden, gemeend heb niet te moeten voldoen, hetgeen vervolgens door bovengemeld departement is goedgekeurd. (Zie *Bijlagen* n°. 2.)

De heer *De Knyf*, directeur der politie te Brussel, was er wel verre af van te deelen in de schijnbare gerustheid van het departement van oorlog; eene gerustheid (men houde mij deze bedenking ten goede) welke zonderling moet voorkomen, wanneer men in aanmerking neemt al hetgeen men dagelijks zag en hoorde. De geestgesteldheid der inwoners van Brussel kennende, onderrigt van de bedreigingen van omwenteling, zoo even vermeld, en nogtans toegelaten hebbende dat men des avonds de *Musette de Portici* zoude spelen, had de heer *De Knyf*, den 25 Augus-

tus, den generaal-majoor *Wauthier*, plaatselijken commandant der residentie, verzocht, dien avond in de kaserne St. Elisabeth, een piket manschappen gereed te houden, om te kunnen *ageren*, indien de omstandigheden zulks mogten vorderen. Dit piket, bestaande uit een pelotton grenadiers en een pelotton jagers, te zamen omtrent vijftig man, werd dan ook gereedgehouden, ter beschikking van den heer *de Knyf*.

Nu barstte des avonds, na het eindigen van voornoemd zangspel, het oproer uit. Men dwaalt, indien men gelooft dat het bij toeval was ontstaan. Het was voorbereid; alle omstandigheden bewijzen zulks. Het plein voor den grooten schouwburg was gedurende de vertooning der *Mustte*, en vooral tegen het einde van het stuk, vol van lieden, wier houding en gesprekken genoegzaam aanduiden dat zij geene goede oogmerken hadden, en dat zij op een teeken schenen te wachten om te handelen, en zich te begeven naar de plaats welke hun zoude worden aangewezen. Velen hunner waren met lange stokken gewapend. Men heeft allen grond om te gelooven dat onder die menigte zich personen bevonden die tot den aanzienlijken stand behoorden, en die daar waren om de oproerige volksbeweging, welke beraamd en voorbereid was, te besturen. Men bespeurde daaronder ook vele gezellen van drukkerijen van dagbladen, die aan de partij der Unionisten waren toegedaan. Met ongeduld werd op de muntplaats het einde van het stuk verbeid, terwijl, gedurende de vertooning, onder den op het plein verzamelden hoop, van tijd tot tijd, onverstaanbare klan-

ken, half gesmoorde en binnen 'smonds uitgesproken woorden, onder een gedurig, doch angstig gejoel, werden geuit. Naauwelijks waren de toeschouwers, niet zonder merkelijke belemmering, uit den schouwburg gekomen, of er verhief zich, onder de menigte die buiten verzameld was, een kreet van *Allons! Allons! chez Libry! chez Libry!* (*Laat ons gaan! Laat ons gaan! naar Libry! naar Libry!*) Op dezen kreet, ijlden de oproerlingen naar de straat *fossé aux loups*, dicht bij den schouwburg, en verbrijzelden aldaar de glazen van de drukkerij van het dagblad *Le National*, waarvan de heer *Libry Bagnano* een der voornaamste redacteurs was.

De rustverstoorders werden al ras onderrigt dat die heer, op wien het voornamelijk gemunt was, daar niet woonde; en een andere kreet ging op: *A la rue de Madelaine!* (*Naar den Magdalena-steenweg!*), alwaar de heer *Libry* zijne woonplaats had, in het midden dier straat, naast de bureaux der koninklijke diligences (*messageries royales*). De menigte snelde dadelijk daarheen, en in weinige oogenblikken was zijn huis geheel uitgeplunderd en vernield. Gelukkiglijk voor hem, dat hij reeds sedert drie dagen zich niet meer daarin bevond. (Hij was destijds in 's Gravenhage).

Terwijl de plundersaars van de straat *fossé aux loups* derwaarts trokken, rukte het piket, dat in de kaserne St. Elisabeth gereed was gehouden, van daar uit; de grenadiers, onder aanvoering van den moedigen eersten luitenant *De Schepper* (1); en de jagers,

(1) Deze officier is naderhand, ter belooning van zijnen moed,

onder het bevel van den braven eersten luitenant *Van Boecop*. Zij begaven zich naar het plein voor den schouwburg, en stelden zich daar, gelijk bij oproerige bewegingen en stoornis der openbare rust, volgens de reglementen der burgerlijke en militaire politie, gebruikelijk is, op order van den plaatsmajoor *Dijkers*, onder de bevelen der burgerlijke politie. Aan derzelver hoofd bevond zich de commissaris van politie de heer *Wagenaer*, die van onderscheidene politie-agenten was vergezeld.

Vernemende dat de rustverstoorders zich naar het huis van den heer *Libry*, op den Magdalena-steenweg, hadden begeven, gaan zij ook derwaarts; de grenadiers met den heer *Wagenaer* en zijne politie-beambten aan het hoofd, door de oude kleerkoopers-sstraat en langs de gerzenmarkt; de jagers, insgelijks vergezeld van politie-beambten, door de loxumstraat, langs de houtmarkt en de kantersteen, ten einde alzoo de plundersaars in te sluiten en tusschen twee vuren te brengen.

Men was nog bezig met plunderen, toen de grenadiers en jagers met de politie-beambten op den Magdalena-steenweg aankwamen. Het was nu de pligt van de politie om aan de militaire magt, die zich onder hare bevelen had gesteld, orders te geven. De beide officieren van het piket, dat tot bijstand der politie was opgerukt, wachtten daarna vergeefs. De plundering, door de politie, welke tot uitvoering harer bevelen troepen bij zich had, niet tegengegaan worden, ging steeds voort. De plundersaars hadden reeds zijne trouw en zijn beleid, met het ridderkruis der militaire Willems-orde versierd geworden.

wapenen weten te bekomen, hetgeen niet te verwonderen was, daar de opstand, gelijk men reeds heeft aangemerkt, was voorbereid. De commissaris *Wagnier* werd gewond, hij verdwijnt, en alle politie-beambten verdwijnen met hem, zonder iets tot stuiting van het oproer gedaan te hebben.

Daardoor werden nu de plundersaars niet weinig aangemoedigd. De officieren van het piket waren nu aan hen zelve overgelaten. Met de geringe magt die zij bij zich hadden, waren zij niet bestand tegen den grooten hoop, die zich voor het huis van den heer *Libry* bevond. De luitenant *De Schepper*, wien het noch aan beleid, noch aan moed ontbrak, werd op eene bruske wijze door de plundersaars aangemaand om zich met zijne manschappen te verwijderen; hij weigerde zulks in den beginne, maar zich van alle politie-beambten verlaten ziende, en geene bevelen van hen ontvangen hebbende om geweld te gebruiken, trok hij terug tot bij het vleeschhuis of de groote vleeschhal. De woeste hoop plundersaars volgde hem, en eischte dat hij zich naar de kazerne zoude begeven. Hij weigerde aan dien eisch te voldoen, en hoezeer geene bevelen ontvangen hebbende, antwoordde hij dat hij geen voet verder zoude terug trekken, alvorens daartoe stellige order van zijne chefs te hebben bekomen; en dat, zoo men geweld wilde gebruiken, hij dan geweld met geweld zoude keeren. Die krachtige taal deed hare uitwerking. Men liet hem gerust, en de oproerige volkshoop begaf zich nu naar de woningen van de heeren *De Knyf*, in de *Berlaimont*-straat, en *Schulermans*, procureur des Konings, in de *rue du poinçon*, bij het postkantoor.

Intusschen was de luitenant *Van Boecop* met zijne manschappen, die te zwak waren om iets tegen den grooten hoop te ondernemen, waartoe hij ook even min als de luitenant *DeSchepper* order had ontvangen, langs de *montagne de la cour*, naar de *place royale* getrokken, alwaar hij door den plaatselijken commandant gelast werd te gaan patrouilleren.

Eer ik den voortgang des oproers verder schetse, moet ik hier al dadelijk aanmerken, dat de militaire magt, onder de luitenants *De Schepper* en *Van Boecop*, volkomen haar pligt heeft gedaan. Zij was onder de bevelen der politie gesteld, en moest dus niet handelen, en vooral geen geweld gebruiken, zonder daartoe van dezelve orders te hebben ontvangen. Had de commissaris *Wagenaer* gelast dat de grenadiers en jagers den volkshoop, die zich voor het huis van den heer *Libry* verzameld had, met de bajonnetten uiteen zouden drijven, of vuur geven, het lijdt geen twijfel of de beide officieren die ze aanvoerden, zouden den last dien zij bekomen zouden hebben, dadelijk hebben uitgevoerd. Geene bevelen ontvangende van hen die ze geven moesten, bleef hun niets anders over te doen, dan voor de overmagt, die op hen aandrong, terug te trekken, eene betere stelling te nemen, en aldaar de bevelen van hunne chefs af te wachten. Niet aan de militaire magt derhalve, niet aan de brave officieren *De Schepper* en *Van Boecop*, niet aan hunne manschappen, die even goed als zij gezind waren, maar aan de politie-ambtenaren moet het geweten worden, dat het oproer in den beginne niet meer krachtdadig is te keer gegaan.

Het is hier de plaats eene aanmerking in het mid-

den te brengen wegens het gedrag der politie, met opzigt tot de gebeurtenissen van den 25 Augustus, en de onnaauwkeurigheid te doen kennen van hetgeen dienaangaande gezegd is in de *Ville Rebelle*. Aldaar leest men (bladz. 32) »dat men aan den Heer De Knyf het regt moet doen wedervaren, dat er geene pogingen zijn welke hij niet heeft aangewend, geene gevaren welke hij niet getrotseerd heeft, ten einde de goede orde te herstellen; maar dat hij *overall* niets dan lafhartigheid en verraad, of traagheid vond.»

Zonder te willen onderzoeken of de heer De Knyf, als directeur van politie te Brussel, wel *alles* gedaan heeft wat zijne verplichtingen hem voorschreven, ter opsporing van de schuldigen, die de oproerige bewegingen hebben aangehitst en bestuurd; ter aanduiding of ter inhechtenisneming van dezelve; ter aanhaling van de verborgene wapenen, die men wist, of ten minste weten kon en weten moest, waar zij zich bevonden; en ter waarschuwing van het dreigende gevaar; zal ik alleen vragen, of het juist is te zeggen dat er geene pogingen zijn, welke hij niet heeft aangewend tot herstel der goede orde, daar hij zelf in den schouwburg de vertooning van de *Muette de Portici* bijwoonde, en ooggetuige was van de opgewondenheid der toeschouwers, en van hetgeen die gesteldheid der gemoederen voorspelde; daar hij wist, of ten minste weten moest, wat er omging onder de opgeruide menigte voor den schouwburg, welke veel talrijker was dan gewoonlijk, en nogtans *niet eens enkele poging* heeft aangewend om de rustver-

stoorders dadelijk te beteugelen door, op de muntplaats zelve, degenen die de eerste oproerige kreten deden hooren, of wel degenen die, in de nabijheid van den schouwburg, de glazen insloegen, in de drukkerij van het dagblad *Le National*, door zijne beambten te doep vatten, en den bijstand van den militairen wachtpost aan den schouwburg, dien hij onder *zijne* onmiddellijke bevelen had, in te roepen. Door de aanwending van zoodanige krachtdadige maatregelen in den beginne, zoude waarschijnlijk het oproer ligt gestild en gedempt hebben kunnen worden. In allen gevalle, hadden zij moeten worden beproefd. Dit was de plicht van den heer directeur van politie.

Ik zal verder vragen, of men niet alle reden heeft te gelooven, dat het verzuim van het nemen van zoodanigen krachtdadigen maatregel moet worden toegeschreven juist aan het gevaar dat de heer *De Knyf* daarin voor zich en de zijnen zag?

Ik wil thans in geen opzettelijk onderzoek treden omtrent hetgeen de overige burgerlijke ambtenaren, insgelijks met de politie der stad belast, als de heer gouverneur der provincie, en de heer burgemeester van Brussel, verplicht waren geweest te doen, of gedaan hebben, en of de uitdrukking van den schrijver van het voornoemde boekje, dat de heer *De Knyf* overal niets dan lafhartigheid, verraad of traagheid vond, op die ambtenaren met regt zoude kunnen worden toegepast; maar ik moet hier, ter verdediging van de eer der krijgsmagt, waarover ik het bevel voerde, aanmerken dat die fransche schrijver, die de gebeurtenissen van den 25 en 26 Augustus niet, gelijk ik, in persoon heeft bijgewoond,

en dezelve slechts uit de onnaauwkeurige berigten van anderen kent, en vooral uit hetgeen de heer *De Knyf*, die er slechts het begin van heeft gezien, en die zich gehaast heeft de oproerige stad te verlaten, zonder eenige poging te hebben gedaan om het oproer te keer te gaan, er hem wel van heeft willen mededeelen, in 's Gravenhage, waar zich die schrijver destijds bevond; ik moet, zeg ik, hier aanmerken dat die vreemde schrijver groot ongelijk heeft gehad ook de krijgsmagt, welke onder het woord *overal* is begrepen, van lafhartigheid, verraad en traagheid te beschuldigen, en ik moet er bijvoegen, dat, zoo hij zijne woorden ten deze niet intrekt, hij zich wel eens over zijne verregaande onvoorzigtigheid zoude kunnen beklagen, en de gevolgen van zijne lastertaal ondervinden. Wel verre van dat de koninklijke troepen zich lafhartig gedragen zouden hebben, zoo als die schrijver lasterlijk zegt, hebben zij zich, in tegendeel, met de meeste getrouwheid, van alle hunne pligten gekweten; weshalve zij dan ook de hooge goedkeuring van hun gedrag, van wege HH. KK. HH. den Prins van Oranje en Prins Frederik der Nederlanden, bij eene dagorder, hebben mogen erlangen. (Zie *Bylagen* no. 3.) Ik vat nu den draad van mijn verhaal weder op.

De plundersaars, gelijk ik straks zeide, hadden zich naar de woningen van de heeren *De Knyf* en *Schuurmans* begeven. De luitenant-kolonel van het tweede bataillon jagers, de heer *Evers*, die met zijne manschappen in de kaserne St. Elizabeth, digt bij het huis van den heer *De Knyf*, gereed stond,

ontving hiervan dadelijk berigt, en deed aanstonds twee halve compagnien derwaarts aanrukken; de eerste, onder de bevelen van den luitenant *Capieaumont*, welke naar de Berlaimontstraat marcheerde, ter beveiliging van de woning van den heer *De Knyf*; de tweede, onder de orders van den luitenant *Damman*, naar de *rue du poinçon*, ter bescherming van het huis van den heer *Schuermans*, procureur des Konings.

De militaire magt bleef daar niet werkeloos. Eenige plundersaars werden gedood; de luitenant *Capieaumont* leide even veel moed als beleid aan den dag, en verdedigde met eene groote onversaagdheid het huis van den heer *De Knyf*, waarin de plundersaars bij zijne komst druk bezig waren, en reeds veel vernield hadden. Het gelukte hem de roovers van daar te verdrijven, na twee van dezelve gedood en verscheiden gekwetst te hebben. Hij liet daar voorts eene wacht ter bescherming van de personen die zich nog in dat huis bevonden.

De luitenant *Damman* betoonde niet minder moed, aan de woning van den heer *Schuermans*, en na de plundersaars uiteen te hebben gedreven, plaatste hij aldaar ook eene wacht ter verdere beveiliging.

Het graauw van Brussel van alle kanten op de been geraakt, doorliep nu de straten dier stad, onder het geschreeuw van *Aux armes! Vive Masaniello! Vive Lafeuillade* (dit is de naam van den acteur; die de rol van Masaniello, in de *Muette de Portici* had vervuld.) *Mort aux Hollandais! Vive Napoleon!* enz. Het drong met geweld in de winkels der zwaard-

vegers en buskruid-verkoopers, en het maakte zich meester van de wapenen en het kruid en lood welke het daar vond. Daarvan voorzien, kruiste het de stad door in alle rigtingen, een vreesselijk getier makende, schreeuwende en schietende uit de geroofde geweren, zoo veel het slechts kon, de lantarens der stad en de glazen van verscheiden openbare en bijzondere huizen inslaande, en meer andere baldadigheden plegende (1).

Ten einde te beletten dat het gemeen zich ook wapenen verschafte uit het magazijn van wapening in de kazerne der *Annonciades*, in de Leuvensche straat, waar de wapenen der schutterij bewaard werden, had de plaatscommandant, wiens ijver, van den aanvang van het oproer af, niet een oogenblik verflaauwd is, omtrent twaalf ure des nachts, twee pelotons van de grenadiers en jagers, elk veertig man sterk, onder het bevel van twee brave officieren, uit de kazerne St. Elisabeth derwaarts gezonden.

Hij had daarenboven bevel gegeven aan den plaatsmajoor *Dijckers* om zich dadelijk, met twee andere pelotons, naar het kruidmagazijn, gelegen op den wal tusschen de Anderlechtsche en Ninovesche poorten, te begeven, ten einde daaruit de weinige scherpe patronen te halen, die hij er zoude vinden; daar waren er naauwelijks twee honderd.

(1) Tot vijf keeren toe, heeft het dezelfde aanvallen op het gebouw, waar het dagblad *Le National* gedrukt werd, herhaald, en is er eenmaal ingedrongen, hebbende aan het hoofd eenen bekenden drukker der stad, die zijne bijzondere wraaklust gekoeld heeft door het verbrijzelen van eene schoone drukpers, zoo als hij er geene bezat.

De plaatsmajoor heeft echter zijnen last niet ten uitvoer kunnen brengen, daar hij het kruidmagazijn niet kon naderen, uit hoofde van het groot aantal gewapende muiters, die zich van de nabijgelegene straten reeds hadden meester gemaakt, en hem het doordringen tot dat gebouw, hetwelk zij reeds omringden, beletteden. Zij beproefden nogtans te vergeefs hetzelfde met geweld te openen, daar het met onderscheiden sterke deuren was gesloten; maar de troepen werden genoodzaakt terug te trekken, moettende voor de groote overmagt zwichten. Zij konden daartoe zoo veel te ligter besluiten, daar zij zich omringd zagen van zulk een groot aantal muiters, dat zij het magazijn, al hadden zij het ook bereikt, niet zouden hebben durven openen, uit vrees van door de oproerlingen overweldigd en alzoo genoodzaakt te worden den voorraad van scherpe patronen, die aldaar aanwezig waren, in hunne handen te leveren, met het buskruid, dat zich ook daar bevond, en hetwelk aan particuliere personen, inwoners van Brussel, toebehoorde. De officier, die hier de troepen aanvoerde, heeft, in alle opzichten, met beleid gehandeld. Wat vervolgens te dezer plaatse is voorgevallen zal straks nader worden vermeld.

Terwijl dit aldaar gebeurde, was de generaal *Wauthier* zelf te paard naar de groote markt gereden, alwaar zich eene ontelbare menigte volks had verzameld. In een oogenblik, werd hij van alle kanten gedrongen, omsingeld, met een lang stuk hout aan het hoofd gewond, en werd hem zijn ridderkruis van de militaire Willem's-orde van de borst afgerukt.

Een piket maréchaussées, hetwelk patrouillerende de stad doorkruist had, was ook reeds op de groote markt aangekomen, met den generaal-majoor *Aberson*, inspecteur-generaal van dat korps, en hebbende aan deszelfs hoofd den kolonel *Van Kerkhoven*, commandant van hetzelfde. De menigte, die van alle kanten kwam aanstroomen, was zoo talrijk, dat zij alle straten die op de groote markt uitkomen en een groot gedeelte van de markt zelve, geheel vervulde. Terwijl de kolonel *Van Kerkhoven* aan het hoofd van het piket bleef, had de generaal *Aberson* zich eenige schreden van hetzelfde verwijderd, om met eenige lieden die hij onder den hoop zag, en die tot den deftigen burgerstand schenen te behooren, te spreken en hen tot orde te vermanen; doch op dat eigen oogenblik was de aandrang van het gemeen zoo sterk, dat de generaal omsingeld en, op het onvoorziens, van zijnen degen, die in de schede zat, beroofd werd. Hij werd hem echter dadelijk terug gegeven, onder het geschreeuw van *C'est un brave homme! Vive le général Aberson!* (*Het is een braaf man! Leve de generaal Aberson!*)

Dit alles was gebeurd, eer ik nog het opperbevel der militaire magt te Brussel had bekomen. Welke aanmerkingen, ten goede of ten kwade, men omtrent het gedrag der generaals en officieren, hier-boven vermeld, ook zoude kunnen of willen maken, zij kunnen mij niet treffen, daar de garnizoensdienst mij niet aanging, maar den generaal baron *Constant de Villars*, gouverneur der residentie, en den generaal-majoor *Wauthier*, als plaatselijken commandant. Gelijk

ik hier-boven heb aangemerkt, mijne werkzaamheden en verplichtingen, als provinciale commandant, waren zeer gering in de residentie Brussel, en strekten zich niet uit tot het nemen van maatregelen voor de rust en veiligheid dier stad, noch tot het geven van bevelen aan de militairen die zich aldaar bevonden, om, bij stoornis van de goede orde, te *ageren*, zoo als de omstandigheden het zouden vereischen. Dit alles viel in de verplichtingen van den gouverneur, en van den plaatselijken commandant der residentie, die liet mij zeer kwalijk hadden kunnen nemen, dat ik mij bemoeide met zaken, die niet mij, maar hun aangingen, indien ik al eens onberaden genoeg geweest mogt zijn zulks te doen.

Ik ben nu gevorderd tot het tijdstip waarin ik zelf een werkdadig aandeel aan de maatregelen tot stuiting en demping van het oproer begon te nemen. Ik meen genoegzaam te hebben bewezen, dat ik, in mijne betrekking van provincialen commandant van Zuid-Brabant, niet eer vermogt te handelen, om niet in de attributien van andere militaire gezagvoerders te treden.

Mij steeds herinnerende dat de Koning mij gezegd had, dat Hij altijd, wat er mogt gebeuren, op mijnen ijver en op mijne trouw rekende, had ik, den 25 Augustus, mijnen adjudant den kapitein *Prins*, naar den schouwburg, alwaar de *Muette de Portici* gespeeld werd, gezonden, ten einde te zien wat daar zoude gebeuren: want, gelijk ik reeds hier-boven heb aangemerkt, men was niet zonder vrees voor eenige onrustige beweging. De kapitein *Prins* deed

mij verslag van het voorgevallene; zoo in, als voornamelijk buiten den schouwburg, op de muntplaats. Ten gevolge daarvan, zond ik hem dadelijk naar de kazerne *le petit chateau* of *het klein kasteeltje* genaamd, aan de vaart bij de varkenmarkt, niet ver van mijne woning, aan de scheepswerf, digt bij de *Allée verte*, gelegen, ten einde den aldaar bevelvoerenden officier, den majoor *Herr*, aan te zeggen, dat hij dadelijk de troepen, aldaar gehuisvest, onder de wapenen zou doen komen, en gereed houden om uit te rukken. Die troepen bestonden uit het derde of flank-bataillon van de derde afdeeling infanterie, en waren, eenemaand te voren, uit Bergen, in Henegouwen, naar Brussel afgezonden, niet uit voorzorg om, in geval van nood, te kunnen dienen ter beteugeling van oproerlingen (het departement van oorlog, zoo als ik reeds gezegd heb, scheen geen gevaar voor oproer te zien), maar om gebruikt te worden ter bezetting der wachten, en ter handhaving van de goede orde, bij de openbare tentoonstelling van de voortbrengselen der nationale nijverheid. Deze zending van mijnen adjudant naar de voornoemde kazerne was, van mijnen kant, eene voorzorg waartoe ik niet gehouden was, en welke eigenlijk behoorde tot de verplichtingen van den plaatselijken commandant, als belast met den garnizoensdienst.

Kennis dragende van de oproerige bewegingen in de stad, hadden de officieren van dat bataillon zich reeds in de kazerne begeven. De troepen maakten zich gereed. De commandant derzelve, de majoor *Herr*, vervoegde zich dadelijk bij mij, om mijne be-

velen te vragen, welke ik hem echter toen niet kon geven, als nog niet met het opperbevel over de militaire magt te Brussel belast zijnde.

Ik hield mij van dat oogenblik af gereed om te handelen waar het noodig mogt zijn, wachtende zelfs op eenig berigt, boodschap of bevel van de geagtevoerende militaire en civiele magt te Brussel.

Kwartier voor één ure van denzelfden nacht, van den 25 op den 26 Augustus, ontving ik, uit handen van den substituant-procureur des Konings bij de regtbank van eersten aanleg te Brussel, den heer *De Schepere*, eene uitnoodiging van den heer *Van der Fosse*, civielen gouverneur der provincie Zuid-Brabant, om mij bij zijne excellentie te vervoegen, ten einde ik zoo veel te gemakkelijker de bevelen zonde kunnen geven, welke de omstandigheden zouden vereischen. Bij diezelfde uitnoodiging, werd ik nog verzocht om het gansche garnizoen onder de wapenen te doen komen, waartoe ook reeds door den heer *Van der Fosse* aan den plaatselijken commandant de noodige orders waren gezonden. (Zie dezen brief in de *Bylagen* n°. 4.).

In het voorbijgaan moet ik doen opmerken, dat deze brief blijkbare kenmerken draagt van de verbijszetting waarin de heer gouverneur zich bevond. Ik werd daarbij verzocht iets te doen, waartoe de plaatselijke commandant reeds bevel had ontvangen. Dat verzoek aan mij was dus geheel overbodig; immers had, op het bevel van den gouverneur civiel, de plaatselijke commandant dadelijk, uit hoofde van den drang der omstandigheden, het geheele garnizoen onder de wapenen moeten doen komen, om het vervolgens

te gebruiken, waar de nood zulks zoude vereischen.

Op staanden voet begaf ik mij nu naar den heer gouverneur *Van der Fosse*, die in de *rue de chéne*, omtrent een half uur van mijn huis, woont, ten einde maatregelen met hem te nemen om het oproer te keer te gaan. Ik gaf aan zijne excellentie al dadelijk te kennen, dat niet ik in Brussel het opperbevel voerde, maar dat hetzelfde was opgedragen aan den generaal *Constant de Villars*, als gouverneur der residentie; dat de troepen, aldaar zich bevindende, niet onder mijne, maar onder zijne bevelen stonden; dat ik mij aanstonds naar dien generaal zoude begeven, om zijne orders te vragen; en dat ik vervolgens, van dezelve voorzien, maatregelen met hem gouverneur civiel zoude nemen, terwijl ik hem tevens kon verzekeren, dat reeds, op dat eigen oogenblik, de plaatselijke commandant de generaal-majoor *Wauthier*, bezig was de bevelen ter stuiting van het oproer, welke hij zoo even van zijne excellentie ontvangen had, uit te voeren.

Bij den generaal *Constant* gekomen, vond ik dezen ziek te bed liggen. Ik verhaalde hem wat er in de stad was voorgevallen, en ontving van hem tot antwoord, dat hij mij volkomen volmagt (*carte blanche*; zoo als hij zich uitdrukte) gaf, om te handelen naar omstandigheden, en zoo als ik zoude vermeenen te behooren.

Met dat antwoord bij den heer *Van der Fosse* teruggekeerd zijnde, noodigde ik hem uit om met mij naar het stadhuis te gaan. Ik begaf mij dadelijk derwaarts. Niet zonder veel moeite en gevaar, be-

reikte ik de groote markt, daar de straten opgevuld waren van oproerlingen, die gedurig schoten en den doortogt belemmerden. De gouverneur *Van der Fosse* volgde mij spoedig.

Ik had inmiddels reeds aan den majoor *Herr*, nadat hij mijne orders was komen vragen, last gegeven om met de beschikbare troepen, de kazerne *het klein kasteeltje* uit te rukken, naar de groote markt.

Voor het stadhuis, op de groote markt, trof ik de generaals *Alberson* en *Wauthier* aan, aan welke ik kennis gaf dat de generaal *Constant* mij het commando had overgegeven. Ik vond bij hen een piket dragonders, onder de bevelen van den ritmeester *Kenens*, eene compagnie grenadiers, met derzelver kapitein *Demang* aan het hoofd, een piket jagers en eenige maréchaussées. Deze magt was veel te gering om iets tegen de aldaar verzamelde menigte, welke eenige duizenden bedroeg, te ondernemen, te meer daar er zeer velen van den hoop van wapenen voorzien waren, welke zij uit de winkels der zwaardvegers geroofd, of uit de verborgen magazijnen van de hoofden des opstands, of van elders, bekomen hadden. Ik beval derhalve dat alle beschikbare troepen, die zich nog in de groote kaserne St. Elisabeth bevonden, zich dadelijk naar de groote markt zouden begeven, terwijl ik den kapitein *Schlim*, van het tweede bataillon jagers, deed gelasten met eene sterke wacht in dat gebouw, waarin het wapenmagazijn was, te blijven, ten einde het tegen eenen aanval der oproerlingen te beveiligen.

Het was nu omtrent drie ure in den nacht. Na

mijne voorzeide bevelen voor de troepen gegeven te hebben, vervoegde ik mij bij den gouverneur *Vander Fosse* op het stadhuis, en vond aldaar ook de heeren *De Neufcourt*, schepen der stad, *De Knyf*, directeur der policie, en *Cuylen*, secretaris der stad. Alle deze heeren, met uitzondering van den heer *Cuylen*, waren verbijsterd en schenen het hoofd verloren te hebben. De heer *De Knyf* verlangde van mij, dat ik de troepen, die op de groote markt stonden, naar zijn huis zoude doen marcheren, ten einde het voor verdere plundering en vernieling te bewaren, en zijn huisgezin te beschermen. Ik oordeelde aan zijn verzoek, op dat oogenblik, niet te moeten voldoen, daar de plundersaars, door geweld van wapenen, reeds van daar verdreven waren, achterlatende verscheiden gekwetsten en twee dooden; daar ik de magt, waarover ik beschikken kon, moest doen dienen tot herstel der rust in het algemeen, en daar er op dien eigen stond berigt kwam dat het hotel van het ministerie van justitie door de oproermakers in brand was gestoken.

Ik gaf dan bevel dat de pompiers dadelijk, met vier brandspuiten, zich derwaarts zouden begeven, en daar die stedelijke soldaten, allen Brusselsaars, zich gewillig en zonder eenigen tegenstand te bieden, door het graauw van Brussel reeds hadden laten ontwapenen, zoo aan de wacht in het stadhuis, als naderhand in hunne kaserne, gaf ik hun tot dekking een detachement jagers mede, welke van mij in last hadden de pompiers in het blusschen van den brand te ondersteunen, en het volk dat zich daartegen mogt verzetten, uiteen te jagen.

Immiddels dat deze manschappen met de brandspuiten naar het ministerie op de kleine savel trokken, vereenigden wij ons, de generaals *Aberson* en *Wauthier*, de gouverneur *Van der Fosse*, de drie overige magistraatspersonen en ik, in eenen raad, ten einde zoodanige maatregelen te beramen, als wij in deze dringende oogenblikken het meest gepast zouden oordeelen.

Ten gevolge daarvan, zond ik dadelijk, bij eenen estafette, order aan den majoor *Corbelyn*, commanderende het reserve-bataillon der eerste afdeeling infanterie te Vilvoorden, om met den meesten spoed, met alle manschappen van dat korps, welke gemist konden worden (daar moest in die stad eene genoegzame bezetting blijven ter bewaking van het tuchthuis aldaar), naar Brussel op te rukken, en zoo veel munitie mede te brengen als slechts mogelijk was. Eene dergelijke order werd mede afgevaardigd aan den luitenant-kolonel *De Crooy*, commanderende het regiment ligte dragonders, no. 4, die zelf zich aan het hoofd van twee eskadrons moest stellen.

Met denzelfden estafette gaf ik verslag van de oproerige bewegingen, welke te Brussel plaats hadden, aan den luitenant-generaal baron *Chassé*, commanderende in het vierde groot militair commando, te Antwerpen, en verzocht hem op eene dringende wijze, uit krachte der instructien, welke ik van den admiraal en kolonel-generaal ontvangen had en welke hierboven zijn vermeld, dat hij toch *ten spoedigste* uit dat garnizoen troepen, maar vooral artillerie, alzo er geene te Brussel was, (gelijk de generaal *Chassé* zelf ook wel wist) derwaarts zoude zenden.

De generaal *Aberson* gaf te gelijker tijd verslag van hetgeen tot dus verre gebeurd was, aan den admiraal en kolonel-generaal, die zich in 's Gravenhage bevond. (De Koning was op het Loo.)

In den tijd van ruim drie uren was de tijding van het oproer, hetwelk te Brussel was uitgebarsten, in Antwerpen aangebragt, en met denzelfden spoed had de estafette ook de reis naar 's Gravenhage gedaan.

Nu ontvingen wij op het stadhuis berigt dat de brandspuiten zich geenen doortogt naar het ministerie van justitie hadden kunnen banen, maar genoodzaakt waren geworden terug te keeren. Daarop stelde ik mij dadelijk aan het hoofd van het bataillon der derde afdeeling, dat zich toen reeds, volgens mijne te voren gegeven orders, op de groote markt bevond, en van het peloton dragonders, hier-boven vermeld. Ik rukte daarmede op, door de violettestraat, en stootte, bij den ingang der gasthuisstraat bij de St. Jan-plaats, tegen de jagers, die tot dekking der brandspuiten door mij naar het hotel van het ministerie van justitie waren gezonden, doch niet tot de plaats hunner bestemming hadden kunnen doordringen, maar door eene ontelbare menigte, die zich in de straten verzameld had, waren terug gedreven, en gedeeltelijk van hunne geweren beroofd. Bij die gelegenheid, werd de kapitein *De Renette*, een braaf officier, die de jagers aanvoerde, door de brandstichters omsingeld en deerlijk mishandeld. Men waande hem dood, doch een welgezind burger had hem uit de handen der oproerlingen verlost, en in zijn huis tot den volgenden dag verborgen. Den luitenant *Vrans*, insge-

lijks een braaf officier, had men zijnen degen ont-
wongen. Dit detachement was veel te zwak om
stand te houden tegen de muitelingen, die tienmaal
sterker in getal waren. Het is dan niet te verwonderen
dat het in eenige wanorde werd terug gedreven; en
men zoude aan hetzelfde onregt doen, indien men het
van lafhartigheid of pligtverzuim beschuldigde. Het
heeft voor de groote overmagt moeten zwichten, maar
zich met geene schande overladen.

Ik ontmoette dit detachement in de gasthuisstraat;
het had de plundersaars in den rug; ik kon derhalve
van dien kant, waar ik de vluggende jagers voor mij
had, geen vuur doen geven; ik kon dit slechts doen uit
de flanken, naar de *rus du marais St. Jean* en *la vieille
halle aux bleds*, waar zich de muiters ook in grooten
getale bevonden. De troepen werden, van de laatstge-
melde zijde, met geweervuur aangevallen. Daar wer-
den van weerszijden eenige kogels gewisseld, maar
ik werd genoodzaakt terug te trekken, daar de troe-
pen, die ik bij mij had, (en dit is eene omstan-
digheid welke inzonderheid in aanmerking verdient
te worden genomen) *slechts van eenige weinige scher-
pe patronen*, van het grenadier-bataillon geleend, *voor-
zien waren*. Het zou eene groote, aan roekeloosheid
grenzende, onvoorzigtigheid geweest zijn, indien ik,
bij het bestaande gebrek aan munitie, waarvoor het
mijn pligt niet was geweest te zorgen (1), het onge-

(1) Ten aanzien der bepalingen nopens het verstrekken van
munitie aan de troepen, zie men de instructie van het departe-
ment van oorlog van den 18 December 1815 n°. 10, en hetgeen
hierboven, bladzijde 6, gezegd is.

lijke gevecht met de gewapende muiters, op een beperkt terrein, bij eenen duisteren nacht, en bij het gevaar van omsingeld te worden, had volgehouden.

Maar, zegt men, *waarom achter uwe infanterie, geen eskadron kavallerie en eenige stukken geschut geplaatst, om het gepeupel neder te sabelen en te mitraileren?* Het antwoord is gemakkelijk. Om zulks te kunnen doen, behoort men de middelen, daartoe vereischt, te bezitten; en zie daar juist hetgeen mij ontbrak. Men zoude het naauwelijks kunnen gelooven, en het is nogtans eene stellige waarheid, *in de groote stad Brussel, den zetel der regering, was geene artillerie, noch artilleristen.* Daar bevonden zich alleen twee kleine stukken geschut in de kazerne St. Elisabeth, welke dienden voor plegtige gelegenheden, als het kanon gelost moest worden, en in dat geval, werden eenige artilleristen van Antwerpen, of van eenige andere digtbijgelegene garnizoenstad ontboden, om het geschut te bedienen.

Men had, wel is waar, beide stukken, met vrucht tegen de muiters in de eerste oogenblikken kunnen gebruiken. Doch wat werd daartoe vereischt? Dat er artilleristen waren om ze te bedienen en kogels en schroot om daarin geladen te kunnen worden. Beide ontbraken. Aan wie is die groote zorgeloosheid te wijten? Aan den militairen gouverneur der residentie? Aan den plaatselijken commandant? Aan den luitenant-generaal commanderende in het vijfde groot militair commando? Of wel aan alle deze generaal-officieren te zamen, en aan elk hunner in het bijzon-

der? Of wel aan het departement van oorlog zelf? Ik zal deze vragen niet beslissen; ik ben daartoe niet geroepen; maar ik zal en ik moet tot opheldering, voor zoo veel mij betreft, zeggen dat men het niet aan mij kan wijten, dat Brussel van geen geschut, van geene manitie en van geene artilleristen voorzien was.

Door deze aanmerking vervallen dan alle die beschuldigingen van lafhartigheid, verraad en pligtverzuim, welke men, met zoo veel onkunde van den waren staat der zaken, en met zoo veel bitterheid tevens, niet geschroomd heeft tegen mij en andere officieren van het garnizoen van Brussel, in openbare geschriften, aan te voeren. Dat zij zich schamen en hunne woorden terug nemen, die lasteraars die mij een' lafhartige hebben genoemd, omdat ik het gepeupel van Brussel niet met schroot, *dat ik niet had*, en waarvoor ik ook niet moest zorgen, heb nedergeveld.

Het is bijna even zoo met de eskadrons kavallerie gelegen, welke men wilde dat ik op de plundersaars zoude doen inhouden. Men verbeeldt zich Brussel als of die stad niet dan uit groote pleinen en zeer breede straten bestond, waar de kavallerie zich kan uitbreiden en op eene groote linie *ageren*. Het tegendeel heeft plaats. Brussel is, in de beneden-stad, waar wij ons bevonden, niet ruim gebouwd. Wat kan nu de kavallerie, ik vraag het aan elk' deskundige, uitrusten in naauwe straten, waarin slechts vijf of zes man in het front kunnen staan, en die opgepropt van menschen zijn, gelijk hier het geval was? Het was volstrekt onmogelijk daarin te dringen, al had

men ook oneindig meer magt van dat wapen gehad, en nogtans heeft men het beproefd. De ritmeester *Kenens*, een zeer braaf en dapper soldaat, had, eer ik nog het commando had overgenomen, op bevel van den generaal *Wauthier*, een aanval met zijne compagnie dragonders, op de in de boterstraat, die op de groote markt uitkomt, verzamelde menigte gedaan, doch, gelijk men verwachten moest, zonder eenig goed gevolg. Die straat was zoo vol maitelingen, dat diegenen van hen die vooraan, dicht bij de markt, stonden, volstrekt niet achterwaarts konden worden gedrongen; zij was als een ondoordringbare muur, waarop alles moet afstuiten. De dragonders konden, ja, wel eenige muiters die vooraan stonden den kop kloven, en de lendenen verbrijzelen, gelijk zij dan ook wel gedaan hebben, maar zij konden hun allen de straat niet doen ruimen; zij zagen daarvan de onmogelijkheid zoo veel te meer in, daar in diezelfde straat, waarin een zwaardvegers winkel geplunderd werd, vele muiters zich van wapenen voorzien hadden, en van tijd tot tijd op de troepen schoten. De ritmeester *Kenens* werd bij deze gelegenheid, door een bajonetsteek, aan het been gekwetst.

Voor de overmagt moetende zwichten, trok ik met de troepen die ik bij mij had, naar de groote markt terug, ten einde daar eene betere stelling te nemen, en mij te vereenigen met de grenadiers en jagers, die ik daar meende te zullen vinden, gelijk ik ze daar dan ook werkelijk aantrof. Ik vond daar een gedeelte van de bataillons grenadiers en jagers; met

derzelver commandanten , de luitenant-kolonels *Anthing* en *Evers* , aan het hoofd; doch ook deze troepen (ongelooflijke en onbegrijpelijke zaak!) waren even min als die manschappen, welke reeds te voren uit de kazerne waren uitgerukt, van genoegzame scherpe patronen voorzien. Volgens het rapport dat ik daarvan heb ontvangen, had elk man er slechts acht, of, volgens het rapport van een officier der grenadiers, zes op het hoogst, en vier op het minst.

Ik zal niet noodig hebben hier te herhalen dat dit gebrek aan munitie niet aan *mij*, maar aan anderen te wijten was. Ik moest de troepen en munitien, waarover ik te voren niets te bevelen en niets te inspecteren had, wel nemen zoo als ik ze op dat oogenblik vond, en ik moest mij wel naar die bevinding gedragen. Of zoude men willen dat ik de weinige scherpe patronen, die ter mijne beschikking stonden, of liever die ten gebruike der troepen waren uitgedeeld, alle had laten verschieten, en dat ik mijne manschappen geene andere verdedigingsmiddelen had overgelaten, dan die der bajonet, terwijl de vijand kruid en lood had; met andere woorden, dat ik de troepen opgeofferd en aan de genade van eenen opgewonden volkshoop overgegeven had? Neen, in de gegeven omstandigheden, bleef mij niets anders over te doen dan terug te trekken, eene betere stelling te nemen, en de troepen niet bloot te stellen om ontwapend en onteerd te worden, hetgeen onvermijdelijk zoude zijn geweest, indien ik hun de weinige scherpe patronen, die zij hadden, zonder vrucht had laten verbruiken.

Ik nam dan mijne stelling voor het stadhuis. On-

der de menigte die zich daar bevond, ging nu de kreet op, dat men naar de paleizen van den Koning en van de Koninklijke Prinsen moest gaan, met oogmerk gewis om die te plunderen of te verbranden. Ik begreep dat het, in de eerste plaats, mijn pligt was die paleizen voor overrompeling, plundering en vernieling te bewaren, en dat ik daarenboven, door de troepen voor dezelve te plaatsen, eene goede geconcentreerde stelling zoude erlangen, van waar ik, naar gelang der omstandigheden, zoude kunnen handelen.

Ik begaf mij dan derwaarts, door de putterij, de houtmarkt en langs de bank, aan het hoofd van het piket dragonders, terwijl de generaal *Aberson*, met de grenadiers en een piket *maréchaussées*, langs den *Magdalena*-steenweg, naar de *place royale* trok, om zich voor het paleis des Konings met mij te vereenigen. Dit gelukte, niettegenstaande de menigte, die zich in de straten bevond, welke naar dit punt leiden, den doortogt trachtte te belemmeren, en op de troepen schoot. Al vechtende bereikten wij eindelijk de plaats onzer bestemming. Op het voorplein van 's Konings paleis bevond zich ook reeds de ritmeester *Van Gue-ricks*, met het grootste gedeelte van het eskadron dragonders, waarover hij het bevel voerde. Hij had, van den aanvang der onlusten af; aldaar post gevat, om de paleizen en de bank te beschermen.

De generaal *Wauthier* trok met het bataillon jagers, aan het hoofd hebbende den luitenant-kolonel *Evers*, naar de groote savel, ten einde aldaar eene stelling te nemen, de menigte, welke zich daar in grooten getale had verzameld, uiteen te jagen, en van daar

naar de kleine savel een detachement af te zenden, ter stuiting van de plundering en ter blussching van den brand van het hotel van den minister van justitie. Het flank-bataillon der derde afdeeling infanterie bleef op de groote markt ter bescherming van het stadhuis. Het overige gedeelte van het garnizoen bezette de gewone wachten, of bewaakte de kazernen. Het getal der gezamenlijke manschappen, die onder mijne bevelen stonden, bedroeg 54 officieren, 107 onderofficieren en 1307 soldaten en dragonders (1).

De colonne van den generaal *Wauthier*, die zich naar de groote savel begaf, werd, na te zijn opgemarcheerd, uit de stroostraat door de muitsers van

(1) Deze troepen bestonden

Uit het tweede bataillon van de af-			
	Officieren.	Onder-offic.	Mansch.
deeling grenadiers, sterk	15	33	395
Uit het tweede bataillon jagers,			
sterk	17	30	487
Uit het derde bataillon der derde			
afdeeling infanterie, sterk	16	32	327
Uit een eskadron van het regiment			
ligte dragonders, n°. 4, sterk	6	12	98
Geheel	54	107	1307

Van deze troepen bevonden er zich, in den nacht van den 25 op den 26 Augustus, zoo op de garnizoenswachten, als in de drie kazernen en in de geweermagazijnen der schutterij .

	6	30	300
Zoo dat er slechts beschikbaar waren, om in de straten en op de pleinen te kunnen ageren.	48	77	1007

Behalve een detachement van het korps Koninklijke Marechaussée, sterk.	8	21	46
--	---	----	----

achteren aangevallen. De overste *Evers* laat dadelijk den linkervleugel van zijn bataillon regts-om-keert maken, en op het gepeupel, dat hem beschoot, vuur geven. Velen van hetzelfde werden gedood en gekwetst. Nu kwamen de oproerlingen hem ook uit de andere straten, die op de savel uitkomen, bestoken, en er ontstond een hevig gevecht, waarbij van weerszijden volk verloren werd, en waarvan het gevolg was dat de Koninklijke troepen het terrein behielden; maar, uit hoofde van het groot aantal muiters dat zich daar ter plaatse bevond, niet dadelijk tot aan de kleine savel konden doordringen, om het plunderen en verbranden van het ministerie van justitie te beletten. Dit gebouw werd geheel vernield; de muren alleen zijn daarvan overgebleven.

Dat de luitenant-kolonel *Evers* zich hier als een braaf soldaat heeft gedragen, behoef ik naauwelijks te zeggen, hij heeft zijne proeven gedaan, en het is niet mogelijk dat hij, die de meeste gevechten in Champagne, in 1814, heeft bijgewoond, en zich aldaar en elders met roem heeft overladen; die ter belooning van zijne dapperheid met het officiers-kruis van het legioen van eer is versierd geworden, dat die brave officier zijn plicht niet zoude hebben gedaan tegen eenen hoop muiters en brandstichters, die hem in den rug kwamen aanvallen. Maar ik moet ook regt doen wedervaren aan den generaal-majoor *Wauthier*, wiens krijgskundige loopbaan misschien minder schitterende is geweest, dan die van den luitenant-kolonel *Evers*, maar die hier getoond heeft dat het hem niet aan moed ontbrak, en dat hij de kogels niet vrees-

de. Niettegenstaande zijne op de groote markt bekomene wonde, die hem kon toelaten zich van het gevecht te onthouden, heeft hij zich steeds in het midden van hetzelfde bevonden, overal de soldaten tot den strijd aanmoedigende.

Zoo dra wij, in onze stelling voor 's Konings paleis, het pelotonsvuur van de groote savel gehoord hadden, zond ik dadelijk den kapitein *Demany* met zijne compagnie grenadiers derwaarts, tot ondersteuning van de jagers. Hij ontmoette tegenstand op de ijzeren brug, waarop versperringen gemaakt waren. Hij ruimde die weldra uit den weg, liet vuur op de munitiers geven, kwetste en doodde eenigen derzelve, en kwam alzoo op de savel, alwaar hij stand hield. Ik had ook nog eene sterke wacht bij de bank doen plaatsen, welke zich aldaar handhaafde.

De oproerige menigte had zich niet op de savel alleen verzameld, maar doorliep de geheele stad, onder het aanheffen van allerlei kreten, en viel met eene groote overmagt op de wachtposten aan, die ongelukkiglijk, doch al weder buiten *mijne* schuld, den vorigen dag, toen ik over het garnizoen niets te bevelen had, opgetrokken waren, *zonder van scherpe patronen voorzien te zijn*. Het is dus niet te verwonderen dat die posten ontwapend werden. Alleen die welke aan de gevangenis, in de kleine karmelieten-sstraat, tegen over het hotel van het ministerie van justitie, geplaatst was, en over welken de eerste luitenant *Damman*, van de jagers, het bevel voerde, verdedigde zich hardnekkig tegen de onderscheidene aanvallen der munitiers, wier oogmerk was, behalve de ontwapening.

der Koninklijke troepen, de gevangenen, die aldaarin hechtenis waren, te bevrijden. De luitenant *Damman* hield stand en noodzaakte de muiters af te trekken.

In den morgenstond van den 26 Augustus, toen het minder woelig in de stad was, kwamen zich achtereenvolgens bij ons, voor het paleis des Konings, verwoegen de manschappen der posten, die den vorigen dag de wachten hadden bezet, *zonder*, gelijk ik straks reeds aanmerkte, *van scherpe patronen voorzien te zijn geweest*, en die nu door het gemeen ontwapend waren.

Omtrent zeven ure in den morgen, kwam de gepensioneerde luitenant-kolonel *Lescaille*, dezelfde die thans in de plaats van den zich noemenden luitenant-kolonel *Fonson*, te West-Wezel het bevel voert over de derde brigade van het zoogenoemd Belgisch leger, doch die toen welgezind en een voorstander van het wettig gezag scheen te zijn, mij zijne diensten aanbieden. Ik nam die aan, en beloofde mij daarvan eenig nut, omdat hij te Brussel invloed had bij de burgerij. Hij had dan ook al spoedig vele welgezinde ingezetenen verzameld, die bereid waren met hem de plundering en verwoesting, welke het gemeen niet ophield aan te rigten, te keer te gaan. Zij werden met geweren uit het magazijn van de schutterij gewapend.

De kapitein *Duchatel* en de luitenant *De Sevestre*, beiden van des schutterij, volgden weldra het voorbeeld van den overste *Lescaille*. Met eenige manschappen, die op dezelfde wijze gewapend werden, maakten zij patrouilles door de stad, en bragten alzoo veel toe

tot betengeling van de baldadigheden en het geweld van het gemeen. Hetzelve was echter zoo zeer in aantal en magt toegenomen, dat de overste *Lescaille*, een dapper officier, en wiens goede gezindheid, in de eerste dagen van het oproer, naar mijn oordeel, niet kan worden in twijfel getrokken, op de hoogstraat, met zijn sterk piket, door het graauw aangevallen en ontwapend werd.

Vervolgens werden, met overleg van den civielen gouverneur, en van de generaals *Aberson* en *Wauthier*, ook andere welgezinde burgers gewapend om mede te werken tot bedwang van het gepeupel en tot herstel der rust. Deze burgers werden, voor het grootste gedeelte, aangevoerd door officieren van de schutterij. Behalve den voornoemden luitenant-kolonel *Lescaille*, hebben bij deze gelegenheid wezenlijke diensten bewezen de heeren *Catoir*, luitenant-kolonel, *De Ficlemont*, majoor, de graaf *Duchatel*, kapitein, *De Sevestre*, (1) tweede luitenant, allen officieren van de schutterij. Den kolonel derzelve den heer *Germain* heb ik niet gezien; hij heeft zich niet openlijk vertoond. Men zeide algemeen dat men hem gedreigd had te zullen doodslaan. Of deze bedreiging hem heeft doen achterblijven, zal ik niet beslissen; maar het is eene waarheid dat hij te Brussel niet bemind was, en dat de schutterij gaarne een ander persoon, van eene meer aanzienlijke familie, aan haar hoofd zoude

(1) De luitenant *De Sevestre* heeft met zijne gewapende burgers krachtdadigen tegenstand geboden, en veel toegebracht om de overweldiging van het paleis van den Kroonprins, daar hij post had gevat, te beletten.

gezien hebben. Ook heeft nog een burger, met name *Borremans*, zoon van een bierbronwer van Brussel, zich door zijnen ijver onderscheiden en wezenlijke diensten bewezen door den invloed dien hij op de mindere volksklasse had, en dien hij bij deze gelegenheid met een goed gevolg uitoefende.

Maar ik moet hier ook niet vergeten alzins lofelijke melding te maken van de heeren *J. P. Jonker* en *Everard Goffin*, die als eerste en tweede commandanten van de derde gewapende sectie, sterk zeven honderd man, zich van eene zeer voordeelige zijde hebben doen kennen. De heer *Jonker*, een geboren Hollander, te Brussel gevestigd als koopman, in wien ik vertrouwen stelde, en die ook aan de goede verwachting, welke ik van hem had opgevat, volkomen heeft beantwoord, zich te dezen zeer onderscheidende van andere personen, Belgen van geboorte, die mij als vertrouwde personen waren aanbevolen en die echter niet verdienden dat men hun eenig vertrouwen schonk; de heer *Jonker*, zeg ik, heeft inzonderheid dienst bewezen door onderscheiden malen, met levensgevaar, des nachts aan 's Konings paleis bij ons te komen om ons gewigtige ontdekkingen te doen, en met ons maatregelen tot herstel der rust te beramen. Hij was het ook, die met den heer *Goffin* in den achtermiddag van den 26 Augustus, omstreeks twee ure, het kruidmagazijn, tusschen de Anderlechtsche en Ninovesche poort gelegen, voor de overweldiging van het graauw beveiligde. Op mijn verzoek, door de generaals *Aberson* en *Wauthier* ondersteund, besloot de heer *Jonker* om met een groot

gedeelte beproefde mannen van zijne sectie, niet zonder levensgevaar, naar het kruidmagazijn te gaan, ten einde het te behoeden voor overrompeling, en de munitie, welke zich daarin bevond, te vernietigen of onbruikbaar te maken. Bijgestaan door den heer *Coulbaut*, voormaligen eersten luitenant-adjutant van de eerste afdeling infanterie, toen benoemd tot kapitein van eene compagnie gewapende burgers, trok hij met die mannen derwaarts, en vond eene groote menigte volks voor het magazijn, dat met vier sterke deuren gesloten is, en waarvan er reeds eene door het gemeen met geweld was geopend, terwijl het dreigde hetzelfde in de lucht te doen springen, indien men ook de andere deuren niet opende. De heer *Jonker* wist toen, zoo door beleid als door geweld, den volkshoop te verwijderen, en liet vervolgens het magazijn door zijne manschappen bezetten. Hij bleef daar tot den volgenden morgen, maakte toen de deuren open, tot welk einde hij de sleutels van den plaatselijken commandant ontvangen had, en de onmogelijkheid ziende om den geheelen voorraad te redden, besloot hij al het buskruid, daar voorhanden, in de Senne, die daarnevens stroomt, te werpen, om het alzoo onbruikbaar te maken. Dit geschiedde met de meeste bedaardheid en voorzigtigheid. Op deze wijze heeft hij, met de voornoemde twee officieren, belet dat het buskruid, in het magazijn bewaard wordende, en aan eenige inwoners van Brussel toebehoorende, in de handen der muitelingen viel. Volgens het rapport van den heer *Jonker*, waren er nog geene twee honderd scherpe patronen in dat magazijn.

Het was ook nog de heer *Jonker* die zich aan het hoofd bevond van de burgers, die de eerste twaalf tonnen bier aan de troepen voor 's Konings paleis bragten. Hierbij was ook lijfsgevaar; men weet hoe zeer het gemeene volk van Brussel op dien drank gezet is; hoe ligt zoude het zich niet daarop geworpen kunnen hebben!

In den morgen, omtrent acht ure, viel het graauw op het gebouw der tentoonstelling aan om de voorwerpen, welke zich aldaar bevonden, te plunderen; Ik zond derhalve dadelijk den eersten luitenant-adjudant *Van Sitters* met een peloton van dertig grenadiers derwaarts; de muiters werden in bedwang gehouden, hunne aanvragen tot afgifte der geweren werden steeds afgeslagen, en de Koninklijke troepen handhaafden zich daar, tot des namiddags ten vier ure, als wanneer ik, op verzoek van de commissie voor de tentoonstelling, dezelve deed aflossen om door gewapende burgers te worden vervangen.

Op dat zelfde tijdstip, vervoegde het gedeelte van het flankbataillon der derde afdeeling infanterie, hetwelk voor het stadhuis geplaatst was, zich bij de troepen, voor het Koninklijk paleis gelegerd. Het was door de overmagt van het gewapende gemeen genoodzaakt geworden die stelling te verlaten, doch het had zijn wapens behouden.

Te negen ure, ontving ik bericht door den gepensioneerden majoor *Hoyel*, gewezen chef van den generalen staf, wiens ijver en trouw allen lof verdienen, die de eerste is geweest welke mij zijne diensten, reeds toen ik nog op de groote markt

stond, heeft aangeboden, en die mij sedert niet verlaten heeft (1), dat eene groote menigte zich in de Leuvensehe en in Onze-Lieve-Vrouw-terneerawstraat verzameld had, met het oogmerk om het wapenmagazijn der schutterij, dat zich in de kazerne der *Annonciades*, in de eerstgemelde straat, bevond, te overweldigen; en dat zij reeds eenige gewelddadige pogingen daartoe had aangewend, welke door de Koninklijke troepen, die op de binnenplaatsen van die kazerne stonden, waren te keer gegaan door op de muiters te schieten, van welke er eenigen gedood en gekwetst waren geworden. Ik zond den braven kapitein *Sandberg*, op wiens moed en trouw ik kon staat maken, met zijne compagnie grenadiers derwaarts, en de muiters werden dadelijk verdreven.

Het reserve-bataillon, dat ik van Vilvoorden ontboden had, kwam op dat eigen oogenblik, omtrent negen ure, Brussel binnen rukken. Het was sterk honderd vijf en negentig man, de officieren en onder-officieren daaronder begrepen. De majoor *Corbelyn*, die daarover het bevel voerde, had, gelijk ik verzocht had, de patroontasschen der soldaten met zoo

(1) Het is opmerkelijk dat deze brave officier den dag voor het uitharpen van het oproer, namelijk des 24 Augustus, den verjaardag van 's Konings geboorte, den plaatselijken commandant, den generaal-majoor *Wauthier*, op de groote parade, zijn dienst is komen aanbieden, zeggende dat hij onlusten voorzag. Wie voorziet die niet? Desniettegenstaande zijn er geene maatregelen van voorzorg genomen, zoo zelfs dat de wachten den volgende dag zijn opgetrokken, zonder van scherpe patronen voorzien te zijn.

veel scherpe patronen doen opvullen als zij slechts bevatten konden, en daarenboven de voorzorg genomen er nog een aanzienlijk getal mede te brengen, op eene kar geladen, welke van boven met krijgsbagage bedekt was, ten einde dezelve voor het oog der muiters te verbergen. Deze, hoezeer onbewust wat er op het rijtuig verborgen was, wilden het echter niet door de poort, waaraan zij de wacht hadden, laten doorgaan. De majoor vreezende dat die patronen in handen der muitelingen zouden geraken, indien hij verder op den doortogt had aangedrongen, liet de kar terug keeren, en gaf die ter bewaring aan den heer *Tilmont*, voornaam rijtuigmaker, even buiten de *Willemspoort*, die haar dan ook voor plundering heeft beveiligd. Bij het groot gebrek dat het garnizoen aan scherpe patronen had, zoude het van groot nut geweest zijn, indien die kar binnen de muren van *Brussel* en in onze magt had kunnen komen. Gelukkig intusschen dat de patronen niet in de handen der muiters vielen.

Die versterking van manschappen, met de patronen, die zij medebragten, en welke slechts 7000 in getal waren, was onvoldoende om mij in staat te stellen iets met vrucht tegen de muiters te ondernemen, wier getal nu van uur tot uur toenam, en die voor een groot gedeelte gewapend waren. Ik begreep dus, en de generaals en hoofd-officieren die ik bij mij had, en die ik, gedurende de negen dagen welke wij voor 's Konings paleis hebben doorgebracht, steeds heb geraadpleegd, begrepen met mij, dat wij onze voordeelige stelling moesten behouden; de vorstelijke

paleizen, die bedreigd werden, tegen de aanvallen die daarop ondernomen mogten worden, moesten verdedigen, en van tijd tot tijd patrouilles, gezamenlijk met de gewapende burgers (die op dat oogenblik niets anders schenen te beoogen dan om mede te werken tot handhaving der openbare rust), door de stad zenden om de menigte uiteen te doen gaan, en tot rust te vermanen, gelijk dan ook geschiedde.

Omtrent elf ure, des morgens, viel het graauw de hoofdwacht aan. De kapitein *Henri*, een verdienstelijk officier, die aldaar het bevel voerde, moest, daar hij van alle kanten beschoten werd, en zijne manschappen gebrek aan scherpe patronen hadden, voor de groote overmagt zwichten. Maar op dat eigen oogenblik, kwam de kapitein *Heyerman* met zijne compagnie hem ter hulp snellen, en joeg het volk, dat de paleizen wilde aanvallen, met de bajonetten uiteen, zoo dat die poging van plundering en vernieling gelukkiglijk verijdeld werd.

De gouverneur *Van der Fosse* was intusschen op het stadhuis gebleven, ten einde aldaar met de stedelijke regering die maatregelen te beramen, welke de omstandigheden vorderden. In den voormiddag, was eene driekleurige Fransche vlag van den voorgevel van dat gebouw uitgestoken, doch zij werd weinige oogenblikken daarna door het gemeen, onder het gejuich van *bravo! bravo!* wederom afgerukt en verscheurd. Eenige uren later werd zij door de driekleurige Brabandsche vlag vervangen. De koninklijke kleuren en de koninklijke wapenborden verdwenen achtereenvolgende, en werden weldra nergens meer gezien. Het

wettig gezag had opgehouden geeerbiedigd te worden.

De heer *Van der Fosse*, met wien ik, volgens artikel 6 mijner instructie, (zie hier-boven bladz. 5) in overeenstemming moest handelen, en in wien ik alle vertrouwen moest stellen, of wien ik ten minste niet mogt wantrouwen, zoo als ik dan ook bij hem de beste gezindheid vooronderstelde, zond mij, omtrent het middaguur, den heer *Pletinckx*, vergezeld van den heer *Fleury*, met eenen brief, waarvan de vertaling aldus luidt:

» Brenger dezes is een aanzienlijk, ijverig en wel-
 » gezind lid van de gewapende burgerwacht. Ik heb
 » de eer den heer grave *Van Bijlandt* te verzoeken
 » hem te willen hooren, en hem *alle vertrouwen* te
 » schenken, »

» *De gouverneur VAN DER FOSSE.*

» Brussel, donderdag den 26 Augustus 1830.»

Zie den oorspronkelijken brief in de *Bijlagen* n°. 5.

Ik kende den heer *Pletinckx* niet, maar ik kon hem niet anders beschouwen dan als een welgezind persoon, aan wien ik, gelijk de heer *Van der Fosse* mij schreef, *alle vertrouwen* kon schenken, en geenszins als een handlanger van de volksleiders, gelijk hij naderhand getoond heeft te zijn. Met dezen en met den heer *Fleury*, een zeer bekend burger der stad en officier der schutterij, denzelfden die den 27 Augustus door den commandant der gewapende burgerwacht den baron *Emmanuel Van der Linden d'Hoogvorst*, tot ma-

jaar van dat korps benoemd werd, trad ik dan in gesprek, mij overtuigd houdende dat zij het wel met den Koning en het vaderland meenden, en dat zij, even als ik en de officieren die mij omringden, geen ander doel hadden, dan om de goede orde te helpen handhaven, en, gezamenlijk met de troepen onder mijne bevelen, alle nieuwe oproerige bewegingen van het gemeen te keer te gaan.

De heer *Pletinckx* zeide mij toen, en de heer *Fleury* bevestigde dit, dat om verdere ongeregeldheden voor te komen en te beteugelen, het beste middel zijn zoude de gegoede burgers, die iets te verliezen hadden, van nog meer wapens te voorzien, dan er reeds waren uitgedeeld. Zij waren overtuigd, zoo zij voorgaven, dat, op die wijze alleen, het plunderzieke gemeen, hetwelk nu eene geduchte houding had aangenomen, in bedwang zoude kunnen worden gehouden. De heer *Pletinckx* voegde er zelfs bij, dat hij voor de bewaring der rust instond, indien ik kon besluiten zijn voorstel aan te nemen, en niet meer aanvallenderwijze te werk te gaan. Beide deze heeren drongen er ook sterk op aan, dat ik de troepen in de kazernen zou doen terug keeren.

In hen, vertrouwde personen, mij door den gouverneur aanbevolen, en als de tolken zijner gevoelens beschouwende, aarzelde ik niet de bevelen te geven tot aflevering van eenige geweren uit het magazijn van wapening van de schutterij, in de kazerne der *Annonciades* voorhanden. Dat ik aldus handelende ook aan de meening van den gouverneur had voldaan, blijkt uit de brieven die ik weinige oogenblikken daarna,

van hem ontving, en waarvan ik ook hier de vertaling laat volgen:

» Zou de heer luitenant-generaal graaf *Van Bylandt* ook eenige zwaarigheid vinden, om eene zekere hoeveelheid scherpe patronen aan de burgers van Brussel, die zich gewapend hebben om de rust te herstellen, te doen uitdeelen? Indien hij mijn verzoek wel wil toestaan, wordt hij verzocht aan brenger dezes te zeggen, waar en op welke wijze die scherpe patronen kunnen worden afgegeven."

» De ondergeteekende neemt deze gelegenheid waar, om aan den heer luitenant-generaal graaf *Van Bylandt* de verzekering van zijne hoogste onderscheiding te hernieuwen."

De gouverneur VAN DER FOSSE.

Brussel den 26 Augustus 1830."

De tweede brief luidt als volgt:

» Generaal,

» De burgerwacht begint zich te organiseren, verscheiden honderde manschappen zijn reeds bijeen, maar hun ontbreken wapens. Zoudt gij, mijnheer de graaf, niet eenige geweren van het garnizoen in reserve hebben? Ik verwacht zeer veel goeds van dezen maatregel, die tevens krachtig en beyyedigend is. Indien gij er iets toe kunt bijdragen om eenige geweren aan de goede burgers te verschaffen, zoude ik u zeer erkentelijk zijn, aan brenger dezes wel te willen zeggen, waar en op welke wijze die wa-

»pens hun, nog voor dezen avond, zouden kunnen worden ter hand gesteld (1).

»Ik neem deze gelegenheid waar, enz.

» *De gouverneur der provincie VAN DER FOSSE.*

» Van het stadhuis donderdag den 26 Augustus 1830."

Men zie de oorspronkelijke brieven in de *Bijlagen*, n°. 6 en 7.

Maar wat het andere verzoek betreft, om, namelijk, de troepen in de kazerne terug te doen keeren, dit kon ik niet inwilligen, en ik antwoordde aan den heer *Plotinckx*, dat wij, de generaals die mij omringden en ik, de paleizen, waarvoor wij gelegerd waren, tegen alle aanvallen en gewelddadigheden zouden beschermen en verdedigen, en ons eer onder hunne puinhoopen laten begraven, dan dezelve te verlaten, om ons in de kazernen te doen opsluiten. Ik nam wijders aan, met mijne troepen niet meer te zullen aanvallen, indien de ingezetenen der residentie alle de in dezelve gevestigde burgerlijke overheden zouden erkennen en eerbiedigen, en de muitelingen niet meer op de troepen zouden vuren.

Geen schieten van den kant van de groote savel meer hoorende en daarnit opmakende dat aldaar alles rustig was, gaf ik bevel dat de troepen die daar waren zich bij mij zouden vervoegen, te meer daar zij in twintig uren geen voedsel hadden genoten, en ik nu in de gelegenheid was hun dit te doen uitreiken.

(1) De bringer van dezen brief was de heer *Fleury*, vergezeld van den heer *Plotinckx*.

Bij de overeenkomst met de heer *Pletincka* was bepaald dat ik door tusschenkomst der gewapende burgerwacht de benoodigde levensmiddelen voor mijne troepen zoude erlangen. Op dat eigen oogenblik, werd dan ook de soep, welke in de kazerne St. Elisabeth door de daarin geblevene soldaten gereed was gemaakt, van daar gehaald door eenige leden van de burgerwacht, en ter mijne beschikking gesteld.

De gewapende burgers en de militairen gingen nu voort de stad te doorkruisen; eerstgenoemde hadden ook reeds de ontwapende militairen op de wachten vervangen. Bij den post aan de bank hadden zich vele ambtenaren van die administratie gevoegd, terwijl de heer gouverneur *Repelaer van Driel* de voorzorg gebruikte om de boschwachters te ontbieden, ten einde die binnen dat gesticht tot bescherming van hetzelfde te plaatsen.

De stedelijke regering had, van hare zijde, ook een maatregel tot herstel der rust en voorkoming van verdere ongeregeldheden genomen, Zij had, reeds des morgens te elf ure, in de fransche taal, eene proclamatie van den navolgenden inhoud doen afkondigen :

» BURGEMEESTER EN SCHEPENEN AAN HUNNE MEDEBURGERS!

» Wanorde overstelpt onze schoone stad, welke ook daarvan de oorzaak zij, men moet dezelve doen ophouden.

» Om tot dat einde te geraken, waarnaar de wenschen der geheele bevolking zich uitstrekken, hebben wij de navolgende maatregelen vastgesteld:

»Het krijgsvolk is uitgenoodigd geworden zich in dezelfde kazernen te begeven; het heeft opgehouden in eenen beklagenswaardigen strijd tusschen beide te komen.

»Te rekenen van heden af, is de belasting op het gemaal afgeschaft; zij zal door geenen anderen impost van dien aard, onder welke benaming ook, vervangen worden.

»Indien er nog eenig billijk verzoek te doen mogt zijn, het worde ons voorgedragen. Wij zullen onze pogingen met die der goede ingezetenen vereenigen, om hun een volkomen goed gevolg te doen erlangen.

»Maar deze maatregelen zullen zonder gevolg blijven, indien de rust niet hersteld wordt; deze alleen kan gelukkige uitkomsten opleveren. Wanorde en bloedvergieting, die geheele huisgezinnen in rouw dompelen, kunnen niet dan noodlottige gevolgen hebben.

»Medeburgers, hoort naar de stem uwer overheden; zij waken voor het algemeen welzijn, maar uwe medewerking behoeven zij volstrekt. Dat dan een ieder zijne haardstede verdedige, dat in iedere wijk voorloopige wachten worden opgericht, en dat vrijwillige gevel-verlichtingen gedurende den nacht licht verspreiden. Wat ons betreft, wij blijven in het middenpunt, en zullen dien post, door den plicht geboden, niet verlaten, dan wanneer de algemeen gewenschte rust zal hersteld zijn.

»Aan de burgers wordt bij voorraad de bescherming, zoo der openbare als der bijzondere eigendommen, toevertrouwd; de overheden roepen daartoe hun eer-

gevoel en hunne vaderlandsliefde in, en stellen daarin hun vertrouwen.

» Gedaan ter zitting van het collegie op het stadhuis, den 26 Augustus 1830.

F. DELVAUX DE SAIVE, *Schepen.*

P. CUYLEN, *Secretaris.*»

Men ziet daaruit dat ook de regering van Brussel gaarne gezien zoude hebben dat het krijgsvolk zich in de kazernen begaf. Aan deze uitnoodiging is echter even min voldaan, als aan die van den heer *Pletinckx*. Wij begrepen dat wij de goede stelling welke wij genomen hadden, niet moesten verlaten, en dat wij ons in de kazernen niet moesten doen opsluiten.

Maar te regt heeft de stedelijke regering gezegd » dat het krijgsvolk heeft opgehouden in eenen he- » klagenswaardigen strijd tusschen beide te komen." Het oogmerk van alle welgezinden was de rust te herstellen en voor te komen dat zij verder gestoord werd. De heer *Pletinckx* had mij verzekerd, en de gouverneur deelde ook in dit gevoelen, dat dit doel het best zoude kunnen worden bereikt, indien de krijgsmagt niet tusschen beiden kwam, en men de handhaving der goede orde aan de gewapende burgers alleen overliet.

Ik kon zoo veel te gereeder daarin toestemmen, omdat ik op dat oogenblik geene genoegzame magt, noch middelen had om geweld te gebruiken, en dit

was niet alleen mijn gevoelen, maar ook dat van de generaals en hoofd-officiëren die mij omringden, en welke ik dienaangaande had geraadpleegd, om de verantwoordelijkheid niet op mij alleen te nemen.

Wel verre van dat het gemeen luisterde naar de stem van de regering der stad, of zich in teugel liet houden door de gewapende burgerwacht te voet en te paard, en door de patrouilles der troepen, die met haar de stad doorkruisten, viel het op nieuw, met veel grooter magt dan te voren, het wapenmagazijn der schutterij in de kazerne der *Annonciades* aan, overweldigde hetzelfde, en roofde alle de geweren welke het daar vond. De wacht, aldaar tot bescherming geplaatst, was genoodzaakt, na eenen hardnekkigen tegenstand, en na eenige muiers gedood en gewond te hebben, voor het geweld en de overmagt te zwichten.

De overmoed van het graauw groeide nu niet weinig aan. Van deze nieuwe wapens voorzien, begaf het zich naar het hotel van het provinciale gouvernement in de *rue du chéne*, en vervolgens naar het huis van den generaal *Wauthier*, op de groote savel, en naar de kazerne het klein kasteeltje, aan de vaart, bij de varkenmarkt. In het hotel van den gouverneur werden niet alleen de meubelen en het huisraad verbrijzeld en vernield, maar de papieren der administratie werden verscheurd en op de straat geworpen. Het huis van den plaatscommandant werd, na geplunderd te zijn, in brand gestoken. Men heeft bij die plundering personen gezien die niet tot het gemeen, maar tot den zoogenoemden fatsoenlijken stand be-

hoorden. Het huis van den luitenant-kolonel *Evers* werd ook geplunderd, maar daarin werden geene verwoestingen aangerigt.

En alle deze schanddaden heeft de krijgsmagt, met de gewapende burgers vereenigd, niet kunnen verhinderen. Men oordeele dus hoe groot de magt van het gemeen te Brussel, den 26 Augustus, geweest is. Of heeft misschien de gewapende burgerwacht, die zich belast had met de handhaving der rust en der goede orde, deze schanddaden oogluikende toegelaten? Men kan dit niet gelooven. Doch wat daarvan zij, die gewelddadigheden zijn gepleegd, en na de overeenkomst met den heer *Pletinokx*, die uit naam van den gouverneur, wien ik toch wel vertrouwen moest, handelde, kon de krijgsmagt, die trouwens, ik moet het herhalen, ook geene genoegzame middelen had om met goed gevolg te kunnen *ageren*, geen werkdadig aandeel in de beteugeling der plundersaars en brandstichters meer nemen, ten zij op uitdrukkelijke uitnoodiging van de gewapende burgerwacht zelve, te meer daar ook, van den kant der burgerlijke overheid, gezegd werd, dat de militaire magt niet moest tusschen beide komen, omdat zulks de verbittering zoude vermeerderen, het bloed doen stroomen, en de onheilen vergrooten, in plaats van ze te verminderen. Had ik genoegzame scherpe patronen en eene batterij artillerie, met de noodige munitie, ter mijne beschikking gehad, voorzeker zoude ik andere maatregelen hebben genomen, en moeten nemen. Maar juist die middelen, waarmede ik mij had kunnen doen gelden, ontbraken mij. Daar bleef mij dan niets anders over, dan de stelling

voor 's Konings paleis te behouden, en aan de gewapende burgerwacht, welke dit op zich genomen had, de zorg voor het herstel der rust en de handhaving der goede orde over te laten.

Ik bleef dan in mijne gunstige stelling bij de vorstelijke paleizen den loop der zaken afwachten. Talrijke patrouilles der gewapende burgerwacht doorkruisten nu de stad allerwege, en kwamen vele ongeregeldheden voor, welke het graauw nog gedurig trachtte te bedrijven. Het gebouw voor de tentoonstelling van de voortbrengselen der nationale volksvlijt, de bank en andere openbare gestichten werden verscheiden keeren bedreigd, maar altijd gelukkig beveiligd. De bogen en het houtwerk voor de illuminatien in het park werden voor een gedeelte verbrijzeld, en een rijtuig van den heer *De Knyf* op de groote markt verbrand. De oude Brabandsche vlag, zijnde rood, geel en zwart, werd, omtrent drie ure, in den achtermiddag, uit het stadhuis gestoken, en door eenige detachementen van de burgerwacht tot een vereenigings-teeken aangenomen.

Tusschen twee en drie ure in den achtermiddag, kwamen eerst voor de Willemspoort te Brussel de twee eskadrons dragonders van Mechelen, welke reeds tegen tien ure des morgens in de residentie hadden kunnen zijn. Zoo dra ik daarvan berigt ontving, gaf ik bevel, dat de kar met scherpe patronen, die bij den heer *Tilmont*, dicht bij de voornoemde poort, verborgen was, tusschen de beide eskadrons, in de stad zoude worden gebracht. Dit bevel werd niet uitgevoerd. De kar werd wel tusschen de beide eskadrons geplaatst, maar,

na een kort gesprek tusschen de majoors *Thierry* en *Mertens* met den commanderenden officier den luitenant-kolonel *De Crooy*, gaf deze last dat de kar weder naar de woning van den heer *Tilmont* zoude worden terug gevoerd. Deze officieren, allen Belgen, gaven voor, dat het gevaarlijk was de kar door de poort, welke door eene wacht van gewapende burgers bezet was, te doen binnen komen, daar zij welligt in de handen dier burgers zoude kunnen vallen (1).

Die nieuwe poging tot het bekomen van meerdere manitie was dan al weder vruchteloos, en, voorzeker, buiten mijne schuld: want dat mijne bevelen door den luitenant-kolonel *De Crooy* niet zijn uitgevoerd, kan mij niet ten laste worden gelegd, en met geweld kon ik toch de kar niet meester worden, even min als door het doen straffen van dien hoofdofficier wegens het niet uitvoeren van mijne bevelen, indien men al eens mogt oordeelen dat ik op dat oogenblik dien officier had moeten straffen, waartoe ik meende dat ik toen niet moest besluiten, daar het tijdstip daartoe niet geschikt was. Ik bleef derhalve nog steeds van de middelen verstoken, welke ik zoo zeer behoefde om het oproer krachtdadig te keer te kunnen gaan.

In plaats van de versterking van infanterie en artillerie, welke ik van Antwerpen verwachtte, te erlangen, ontving ik, des avonds ten zes ure, van den

(1) Deze kar werd vervolgens, door de bezorging van den heer *Tilmont*, en onder dekking van een detachement troepen dat ik in den avond liet vertrekken, naar Laeken terug gezonden, van waar eerst drie dagen later de patronen in paardemondzakken naar Brussel hebben kunnen worden vervoerd.

luitenant-generaal *Chassé*, commanderende in die stad ,
den navolgenden brief:

» Hoofdkwartier Antwerpen, den
» 26 Augustus 1830.

» U hoog edele gestrengte den ontvangst van deszelfs
» missive van heden accuserende, heb ik de eer u
» hoog edel gestrengte te informeren, dat, daar ik mij
» onbevoegd acht gevolg aan u hoog edel gestrenges
» verzoek te kunnen geven, om namelijk versterking
» uit het garnizoen van Antwerpen naar Brussel te
» zenden, ik dadelijk de orders van het departement
» van oorlog gevraagd heb; zijnde intusschen door mij
» de bevelen uitgevaardigd, ten einde de disponibele
» artillerie van het vierde bataillon zich marschvaar-
» dig houde.

» *De luitenant-generaal, commanderende in het*
» *vierde groot militair kommando, baron CHASSÉ.*»

Ik moet bij dezen allerbelangrijksten brief een oogenblik stil staan. Indien ik op mijn verzoek *dadelijk* de artillerie en de troepen, die ik had gevraagd, ontvangen had, met de noodige munitie, dan hadden de zaken te Brussel eenen gansch anderen keer kunnen nemen; dan had ik met kracht van wapenen het gepeupel kunnen bedwingen; dan had ik de oproermakers met kanonvuur voor hunne euvel daden kunnen straffen, en de openbare rust herstellen; dan ten minste had ik dit kunnen en moeten beproeven.

Nu kon en mogt ik zulks niet doen , daar mij de middelen ontbraken.

Indien degenen die mij en de generaals *Aberson* en *Wauthier* van lafhartigheid beschuldigd hebben , dezen brief van den generaal *Chassé* gekend hadden , zij zouden , geloof ik , niet zoo ligt zulk een onregtvaardig oordeel over ons geveld hebben. Toen zij dit deden , dachten zij waarschijnlijk , en velen met hen , dat in eene stad als Brussel , eene stad van honderd duizend zielen inwoners , en waar de zetel van het gouvernement is gevestigd , altijd een genoegzaam sterk garnizoen , en vooral kavalerie en artillerie , aanwezig zijn , met den noodigen voorraad van munitie , ten einde men , bij het ontstaan van onlusten , in staat zij dezelve , in den aanvang reeds , met nadruk te keer te kunnen gaan. Hierin echter hebben zij zich bedrogen. Daar was te Brussel slechts weinig kavalerie , en deze was er slechts sedert vier weken , zijnde daar gekomen tot handhaving der goede orde , bij gelegenheid der tentoonstelling. Artillerie ontbrak er geheel , en de generaal *Chassé* wist dit ook zeer wel , gelijk hier - boven reeds is aangemerkt. Wat de infanterie betreft , wist hij ook wel dat er , sedert September 1829 , slechts twee bataillons grenadiers en jagers zich aldaar bevonden ; en desniettegenstaande kon hij goedvinden de gevraagde versterking , welke hij kon beoordeelen dat ik zoo zeer noodig had , niet dadelijk te zenden.

Men zal hier misschien vragen , waarom was er thans te Brussel zulk een zwak garnizoen , daar er te voren eene geheele afdeeling infanterie , een geheel regiment

kavalerie, en, tot 1820, eene compagnie artillerie lagen? Waarom heeft men Brussel van artilleristen en geschut geheel ontbloot? Waarom is er geene zorg gedragen dat de magazijnen genoegzaam van scherpe patronen voorzien waren? Waarom vooral heeft men na de gebeurtenissen van Julij te Parijs, die zoo veel stof tot nadenken opleverden, en het nemen van maatregelen van voorzorg zoo noodzakelijk maakten, er niet eenen enkelen genomen? Van waar die gerustheid, terwijl er zoo vele redenen van ongerustheid bestonden? Ik zal alle die vragen niet beantwoorden, maar laat zulks over aan diegenen, die dezelve aangaan. Voor mij is het genoeg te zeggen en te herhalen, dat die voorzorgen niet in den kring van *mijne* verplichtingen lagen.

Wat mij persoonlijk aangaat, is de vraag alleen deze: Wat was *mijn* pligt, bij het uitbarsten van het oproer, en nadat het militair opperbevel te Brussel aan mij was opgedragen? Geene andere dan, overeenkomstig de instructien van Z. K. H. den admiraal en kolonel-generaal, versterking van de naastbijgelegene garnizoensplaatsen te doen komen. En dit is juist hetgeen ik gedaan heb. Dadelijk nadat ik van den generaal *Constant de Villars* het commando had overgenomen, schreef ik om versterking van troepen naar Antwerpen, Mechelen en Vilvoorden. (Zie bladz. 34.) De gevraagde troepen van de beide laatste steden heb ik ontvangen; doch niet die van Antwerpen, gelijk men zoo even gezien heeft.

Verwonderd over die weigering van een ervaren krijgsoverste, heb ik menigwerf de reden daarvan trachten te

doorgronden. Zoude, heb ik wel eens mij zelven afgevraagd, zoude dan de generaal *Chassé* in der tijd niet, even als ik, (zie bladz. 12 hier-boven) een bevel van den Prins admiraal en kolonelgeneraal, of eene aanschrijving van het departement van oorlog, in den geest van mijne instructien, ontvangen hebben? Zoude dit verzuimd zijn geworden? Of zoude hij instructien bekomen hebben, die hem aanleiding konden geven om de versterking, welke ik gevraagd en dadelijk noodig had, te weigeren? Wat daarvan zij, de generaal heeft mij de gevraagde versterking van infanterie en artillerie, waarop ik vermeende in allen gevalle te mogen rekenen, niet gezonden, maar in plaats daarvan den brief, hier-boven medegedeeld. Nu zal men het toch wel niet aan mij kunnen wijten dat de generaal *Chassé* mij niet dadelijk de gevraagde en volstrekt noodzakelijke versterking heeft doen toekomen.

Bijna gelijktijdig met den brief van den generaal *Chassé*, ontving ik eenen brief van den heer *Crois*, directeur van het bedelaars-werkhuis te Ter Kamere, een half uur van Brussel gelegen, waarin hij kennis gaf van de pogingen van opstand, welke ook in dat gesticht waren aangewend, doch door de opsluiting van eenige *muytmakers*, gelijk de heer *Crois* hen noemt, dadelijk verijdelde waren geworden. Dat deze oproerige bewegingen in verband stonden met die, welke dien zelfden dag te Brussel plaats hadden, lijdt wel geen twijfel. Men zie, voor het overige, dien brief, met mijne aanmerking op denzelfden, in de *Bijlagen*, no. 8.

Omtrent tien ure des avonds zond ik mijnen adjut-

dant den kapitein *Prins* naar 's Gravenhage, ten einde aan Z. M. den Koning en aan HH. KK. HH. den Prins van Oranje en Prins *Frederik*, als admiraal en kolonel-generaal, bij monde, verslag te doen van al hetgeen er, sedert den avond van den 25 Augustus tot op het tijdstip van zijn vertrek, te Brussel was voorgevallen. Zie *Bijlagen*, no. 9.

Het was toen een weinig rustiger in de stad geworden. Een groot gedeelte van het gemeen had dezelve verlaten om in de omstreken de werktuigen der fabrieken te gaan vernielen. Ik teeken hier de bijzonderheden op, welke ik daarvan heb vernomen.

Des avonds, ten acht ure, verscheen een hoop gemeen volk, bestaande uit omtrent honderd twintig personen, voor de fabriek van den heer *Th. Wilson*, te Ucle, een uur van Brussel gelegen, het voornemen te kennen gevende om dezelve te verwoesten. Wat de heer *Wilson* ook mogt zeggen om hen van dat voornemen af te brengen, het was alles vergeefs. Geweld kon hij niet gebruiken, daar er geene troepen, noch wapens in de gemeente waren, en de ingezetenen zich binnen hunne woningen hielden. Hij bood dan aan den gemeenen hoop drie honderd guldens aan, indien dezelve wilde aftrekken, zonder iets te vernielen. Dit aanbod werd aangenomen; het geld werd toegeteld, en de roovers trokken af. Maar kort daarna, vertoonde zich voor het huis van den heer *Wilson* een andere troep, waaronder zich vele werklieden van de fabriek zelve en van andere fabrieken in de omstreken bevonden. Met deze lieden was niet, zoo als met de eerste, te handelen. Zij

verbrijzelden dadelijk de deuren en vensters van zijne woning en vernielden daar alles wat zij er vonden. Van daar begaven zij zich naar de fabriek en staken dezelve op onderscheiden plaatsen in den brand. Men werd echter het vuur gedeeltelijk meester, en verscheiden gebouwen werden nog behouden, maar het grootste, waar de fabriekgoederen gedroogd werden, alsmede het pakhuis, hetwelk opgevuld was met katoenen lijawaden en andere goederen, werden eene prooi der vlammen, en daarvan bleven alleen de muren over. Verscheiden werktuigen van groote waarde werden ook vernield, terwijl nog andere kleine gebouwen van minder belang ook verbrand werden.

Een andere troep gemeen volk, welke zich, met dezelfde misdadige oogmerken, naar de fabriek van de heeren *Bosdewex* en *Bal* te Fôret, insgelijks een uur van Brussel gelegen, begeven had, rigtte daar geene mindere verwoestingen aan. De geheele fabriek werd verbrand en de woning geplunderd. De plundersaars gaven daarenboven het voornemen te kennen om de eigenaars der fabriek van het leven te berooven. Gelukkiglijk dat deze zich nog bij tijds door de vlugt hadden kunnen redden.

Het graauw wilde ook nog de schoone fabriek van den heer *Prevenaire*, even buiten de Vlaamsche poort gelegen, vernielen, doch het moedig gedrag van den commanderenden officier der burgerwacht, den gepensioneerden kapitein *Geyger*, heeft dezelve tegen de misdadigheden der plundersaars beveiligd. Deze laatste

verijdelde aanslag had plaats in den vroegen ochtend van den 27 Augustus.

In de stad zelve werd, dien dag, den 27 Augustus, de gewapende burgerwacht op eenen meer geregelden voet gebragt. De heer baron *Emmanuel d'Hoogvorst* nam, op uitnoodiging der regering en der ingezetenen, het havel van dezelve op zich, en vestigde zijn hoofdkwartier op het stadhuis. Burgemeester en schepenen van Brussel noodigden alle goede ingezetenen uit om zich in die burgerwacht te doen inschrijven.

Het was nu aan die gewapende burgermagt gelukt de rust aanvankelijk te herstellen, zij had vele muiters ontwapend, deels door geweld, deels door het koopen der wapens die in hunne handen waren. Eenige belhamels van dezelve werden gevat en in verzekerde hewaring gebragt. Bij sommigen van hen heeft men geld en eenige voorwerpen van waarde gevonden.

De rust bleef echter dien dag niet ongestoord; het volk nam eene dreigende houding aan, vragende niet slechts vrijheid, maar ook werk en brood.

De stedelijke regering deed in den loop van dien dag, 27 Augustus, nog vier proclamatiën afkondigen. Bij de eerste werden de kooplieden en fabrikanten verzocht aan de werklieden werk te geven, terwijl de regering zorgen zoude dat er kaartjes om brood te erlangen (*cartes de pain*) zouden worden uitgedeeld. Bij de tweede, werd *het volk van Brussel* aangemaand zich op de burgerwacht te verlaten, welke voor de openbare rust en veiligheid zoude waken, de wapenen af te geven en naar de werkplaatsen terug te keeren. Bij de derde,

werden de ingezetenen verzocht des avonds de voorgevels hunner huizen te verlichten, daar de openbare lantarens verbrijzeld waren. Bij de vierde, eindelijk, werden de volksverzamelingen op de straten en openbare plaatsen, van meer dan vijf personen, verboden, en voorts de ingezetenen uitgenoodigd, tot nader bevel, te willen voortgaan de voorgevels hunner huizen te verlichten. De heeren *Van Gobbelschroy*, *d'Aubremé* en *Van der Fosse* verzochten mij ook om aan de burgerwacht ondersteuning van troepen te geven. Zie *Bijlagen* n°. 10.

Men ziet hieruit tot welk eene hoogte de buitensporigheden te Brussel gestegen waren, en hoe veel moeite de regering had, om het opgeruide gemeen, dat eenmaal losgelaten was, weder te beteugelen en tot kalmte en orde terug te doen keeren.

De toebereidselen voor de illuminatie, welke in het park gemaakt waren, ter viering van den verjaardag van 's Konings geboorte, en welke nog aldaar waren blijven staan, werden dien dag door de plundersaars geheel vernield en verbrand. Den vorigen dag hadden zij er reeds een gedeelte van verbrijzeld.

Men verwijt aan de Koninklijke troepen, voor het paleis gelegd, dat zij die baldadigheden niet hebben trachten te keer te gaan, maar dat zij werkeloze aanschouwers daarvan gebleven zijn. Het antwoord op deze beschuldiging is niet moeilijk.

Met overleg van de stedelijke regering, had de burgerwacht zich belast met de bewaring der rust in de stad, en zij had ook reeds getoond dat zij daartoe alle pogingen aanwendde, welke dan ook gedeeltelijk met

een goed gevolg bekroond waren geworden. Zoo was door dezelve, in den loop van dien dag, een hoop gemeen volk, dat in het park was ingedrongen, toen het door de Koninklijke troepen niet meer bezet was, daaruit verdreven, en ik mogt met alle reden verwachten dat zij dit nu weder zoude doen. Het schijnt dat de gewapende burgerwacht van begrip is geweest dat men het razende gemeen wel kon toelaten aan die voorwerpen, op zich zelve van weinig waarde, deszelfs gemoed te koelen, om grootere ongeregeldheden voor te komen; ten minste men heeft dit voorgegeven.

Ik bleef met mijne troepen zoo veel te meer werkeloos, omdat men mij onderrigt had dat de muitelingen met die vernieling voornamelijk ten doel hadden de troepen, voor de Vorstelijke paleizen gelegerd, uit hunne stelling te lokken, ten einde daarna die gebouwen te overweldigen en dezelve te plunderen. Om dat oogmerk zoo veel te gemakkelijker te kunnen bereiken, hadden zij zich, in den loop van dien dag, reeds meester gemaakt van het onderhuis van het hotel *Bellevue*, op den hoek van de *Place royale*, en daar, als het ware, hun hoofdkwartier gevestigd. Zij werden echter van daar, doch niet dan met veel moeite, en met geweld, door de gewapende burgerwacht verdreven. Hunne houding bleef niet te min dreigende en hunne oogmerken steeds vijandig. Ik begreep derhalve dat ik in mijne stelling de muiters moest afwachten, dat ik mij moest verdedigen, indien ik werd aangevallen, maar dat ik zelf niet moest aanvallen; en in dat gevoelen deelden ook de generaals en hoofdofficieren die mij omringden. Behalve

dat onze magt te zwak was, liet de overeenkomst, met den heer *Pletinckx*, namens den gouverneur van Zuid-Brabant, gesloten, ons ook niet toe anders dan verdedigenderwijze te handelen.

Des nachts te twaalf ure, was de majoor *De Ceva*, adjudant van Z. K. H. den admiraal en kolonel-generaal te Brussel aangekomen, zoo om in persoon kennis te nemen van den staat der zaken, als om mij aan te kondigen, dat hij, op last van den Prins, te Breda bevelen had gegeven, om van daar, met den meesten spoed, eene batterij rijdende artillerie naar Brussel te doen marcheren; dat de luitenant-generaal *Ghigny*, commanderende in het derde groot militair commando, order had ontvangen om twee eskadrons hussaren van het regiment n°. 8, van Gent naar Brussel, ter mijne ondersteuning te zenden, en dat de door mij gevraagde versterking uit het garnizoen van Antwerpen almede op Brussel zoude aanrukken. Men ziet hieruit hoezeer het gouvernement in den beginne geneigd was om het oproer met geweld van wapenen te dempen. Hoe vele rampen en onheilen zouden niet zijn voorgekomen, indien hetzelfde bij dat voornemen had volhard!

Den volgenden dag, den 28 Augustus, verspreidde zich het gerucht door de stad dat er krijgsvolk naar dezelve in aantogt was, om het garnizoen te versterken. Dit baarde niet weinig ongerustheid. De heer *D'Hoogvorst*, opperbevelhebber der burgerwacht, vergezeld van de heeren *Van der Smissen*, *Moyard*, *Pletinckx*, *Fleury*, *Roupe* en *Van der Burgh*, kwam mij van dat gerucht, en van de ongerustheid die het te weeg had gebracht, kennis geven, en verzekerde mij

dat ter handhaving der openbare rust het volstrekt noodzakelijk zoude zijn dat de indruk, welken die tijding gemaakt had, ten spoedigste werd uitgewischt; en dat, zoo zulks niet geschiedde, hij niet meer voor de bewaring der goede orde kon instaan, terwijl hij de gevolgen daarvan voor mijne rekening liet. Hij stelde mij derhalve voor, dat ik eene proclamatie zoude uitvaardigen om aan de ingezetenen van Brussel te kennen te geven dat de heden verwacht wordende troepen niet zouden binnenrukken, terwijl hij, als commandant der burgerwacht, op zich zoude nemen pitsluitend voor de veiligheid der stad te zullen waken. De beide proclamatiën werden dan dadelijk, in de fransche taal, afgekondigd. De mijne, welke met gemeen overleg van de generaals *Abersson* en *Wauthier*, en van de hoofd-officieren die mij omringden, is opgesteld, en waarvande gouverneur van Zuid-Brabant mede kennis droeg, was van den navolgenden inhoud;

» PROCLAMATIE.

» Wij generaal-majoor graaf *Van Bylandt*, opperbevelhebber der troepen in de provincie Zuid-Brabant, met overleg van de overige militaire autoriteiten in deze stad, brengen ter kennis van de inwoners dezer residentie, dat wij met de voornaamste opperhoofden der gewapende burgerwacht van Brussel zijn overeengekomen, dat de troepen, die heden binnen deze stad verwacht worden, *niet zullen binnenrukken*, zoo lang de ingezetenen dezer residentie alle de aldaar geves-

tigde burgerlijke overheden zullen eerbiedigen, en de goede orde handhaven; welke goede orde de voornaamste opperhoofden van de gewapende burgerwacht zich verbinden te doen handhaven, in het belang van allen en tot welzijn van ieder burger,

» In het hoofdkwartier te Brussel, den 28 Augustus 1830.

De opperbevelhebber voornoemd,
W. Graaf VAN BIJLANDT."

De proclamatie van den commandant der gewapende burgerwacht, die een gevolg van de mijne was, luidt aldus:

» PROCLAMATIE,

INWONERS VAN BRUSSEL,

» Het gerucht had zich verspreid, dat militaire troepen op Brussel aanrukten. De commandant der gewapende burgerwacht haast zich u te berigten, dat door de militaire overheid orders gegeven zijn om dezelve te beletten binnen de stad te komen, en om aan dezelve bevelen te geven om terug te blijven.

» De veiligheid der stad Brussel blijft derhalve nitsluitend toevertrouwd aan de brave burgerwacht, die tot heden zoo wel haren pligt heeft vervuld.

» Eene deputatie van Brusselsche notabelen vertrekt naar 's Gravenhage.

» Inafwachting van derzelve terugkomst, zal de in de hooge stad gelegende militaire magt werkeloos blijven. De officieren commandanten der ge-

wapende burgerwacht hebben op hunne eer zich verbonden haar te zullen eerbiedigen.

Brussel, den 28 Augustus 1830.

De commandant der burgerwacht,

Baron VAN DER LINDEN d'HOOGVORST."

Men zie de beide fransche oorspronkelijke proclamatiën in de *Bijlagen*, n°. 11 en 12.

Het is voornamelijk deze mijne proclamatie waarvan men een grief tegen mij maakt. Ik vlei mij nogtans dat men daarin noch een blijk van lafhartigheid, noch gebrek aan beleid, maar alleen eene gebiedende noodzakelijkheid zal zien, zoo dra men mijne ophelderingen hieromtrent gelezen zal hebben.

Men gelieve zich dan te herinneren, dat de burgerwacht, zoo wel als het gemeen, steeds gewapend en in groote overmagt was, in vergelijking van het getal troepen waarover ik het bevel voerde. Men gelieve daarenboven in aanmerking te nemen dat ik geene artillerie en geene genoegzame scherpe patronen had om, met hoop van eenig goed gevolg, tegen de talrijke gewapende en ongewapende ingezetenen van Brussel en de menigte vreemdelingen, die zich bij hen gevoegd hadden, iets te kunnen ondernemen. Men bedenke dat ik met de gewapende burgerwacht eene overeenkomst had gesloten, waarbij deze zich niet alleen belast had met het herstel der openbare rust en de handhaving der goede orde, (1) maar zich

(1) Die burgerwacht nam, in den beginne, den schijn aan van alleen de wapens te hebben opgevat om de gestoorde rust en de goede orde te herstellen, en voor de veiligheid van perso-

ook had verbonden om mij levensonderhoud voor mijne troepen en fourage voor de paarden der kavalerie, die daarvan een gedeelte uitmaakte, te verschaffen. Wat kon ik nu in de gegevene omstandigheden anders doen dan het verzoek, om de naderende troepen niet te doen binnenrukken, in te willigen, te meer daar die troepen gering in getal en nog op zulk eenen verren afstand van Brussel waren, dat zij des avonds toch niet in de stad hadden kunnen komen, zoo als de commissie dacht, en in welke dwaling ik haar liet, ten einde ontzag in te boezemen? Of zoude ik mij door eene weigering hebben moeten blootstellen om door eene groote overmagt, waartegen ik niet bestand was, vooral door het gebrek dat ik had aan artillerie en aan scherpe patronen, mij te laten aanvallen, overweldigen en vernederen? Of wel, zoude ik mij van alle kanten hebben moeten laten omsingelen, en mij van de levensmiddelen, die ik alleen uit handen van de gewapende burgerwacht kon ontvangen, laten berooven, tot dat ik genoodzaakt zoude zijn, uit hoofde van gebrek aan leeftogt, mij aan de genade van een oproerig en opgewonden gepeupel over te geven? Geweld toch kon mij niets baten; ik had de magt niet om den opstand, die meer en meer in kracht

nen en eigendommen te waken. De plaatselijke regering handelde in overeenstemming met dezelve. De burgerlijke en militaire overheden hadden hetzelfde doel, het herstel, namelijk, der rust en de handhaving van het wettig gezag. Maar naderhand werd diezelfde burgerwacht de steun van de factie die eene andere orde van zaken verlangde.

was toegenomen, te beteugelen, noch om mij door de wapens levensmiddelen te verschaffen.

Maar daarenboven, en dit is een punt dat alle aandacht verdient, wat beteekenden toch, als men het wel inzielt, de bevelen die ik aan de op Brussel in aantogt zijnde troepen gaf? Die bevelen konden, ja, wel voor eenige oogenblikken, het gering getal aanrukkende troepen tegenhouden, en hierin was zoo veel zwaarigheid niet gelegen, daar zij mij toch geene genoegzame versterking aanbragten; maar die bevelen bonden immers den Koning niet, en konden niet beletten dat Zijne Majesteit, of de Koninklijke Prinsen, gelastten, dat de reeds opgerukte en andere troepen naar Brussel trokken, om door geweld van wapenen het oproer te dempen, indien Hoogstdezelfden begrepen dat op die wijze daaraan paal en perk moest worden gesteld. Mijne magt en mijne bevelen waren natuurlijk aan die des Konings en der Koninklijke Prinsen ondergeschikt. Mijne proclamatie rukte de zaken niet uit haar verband, maar liet dezelve in den staat waarin zij zich bevonden, en men won daardoor tijd. Eene commissie, bestaande uit de heeren baron *Joseph d'Hoogvorst*, graaf *Felix De Merode, Gendebien*, *Frederic De Secus* en *Palmaert*, was naar 's Gravenhage vertrokken om aan den Koning den staat van zaken te doen kennen, en Zijne Majesteit te smeken maatregelen te nemen om het misnoegen, dat zij zeiden diepe wortelen te hebben geschoten, te doen ophouden, en tot dat einde ten spoedigste de Staten-Generaal bijeen te roepen. Het viel in de mogelijkheid der dingen dat de zaken nog in der minne ge-

schikt konden worden, en dat er geen geweld noodzakelijk was. Alle deze omstandigheden geboden mij dan de proclamatie, die men van mij verzocht, en die in der daad zoo weinig beteekende, niet te weigeren.

Mijne meening werd begrepen (1). Het gouvernement op dat oogenblik oordeelende dat het oproer, hetwelk zich nu reeds tot andere steden had uitgebreid, door geweld van wapenen gedempt moest worden, deed, zonder acht te slaan op mijne proclamatie, die voor hetzelfde niet verbindende was, van alle kanten troepen naar Brussel aanrukken, en Z. K. H. Prins *Frederik* zoude zelfs zeer gaarne gezien hebben dat de generaal *Chassé* aan mijne aanvraag om versterking van troepen had voldaan. Men zie den brief van mijnen adjudant den kapitein *Prins*, van den 27 Augustus, in de *Bijlagen*, no. 9.

De troepen rukten nu op Brussel aan, en den 30 Augustus was reeds het hoofdkwartier te Vilvoorden

(1) Dat mijne meening was, dat mijne proclamatie door het gouvernement wel in dien zin zou worden opgevat, dat zij de aantogt der troepen niet kon verhinderen, indien men begreep dat het oproer door geweld van wapenen moest gedempt worden, zulks blijkt ook daaruit dat ik, den 29 Augustus, den dag na de afkondiging derzelve, aan den luitenant-generaal *Ghigny*, te Gent, in gevolge de magtiging welke ik daartoe van het departement van oorlog bekomen had, bevel zond om van de gevraagde troepen twee eskadrons hussaren te Assche, twee uren van Brussel, en te Laeken te doen postvatten. Zie *Bylagen*, no. 13. C. Ik gaf dit bevel met geen ander oogmerk dan om Prins *Frederik* in de gelegenheid te stellen, om die troepen dicht bij de hand te hebben, indien Z. K. H. oordeelen mogt daarvan gebruik te moeten maken. Mijne proclamatie had, van mijne zijde, geen ander oogmerk, dan om tijd te winnen, en om inmiddels leëftogt voor de troepen te bekomen.

gevestigd, van waar de admiraal en kolonel-generaal mij dadelijk den generaal-majoor *Boreel* zond om mij te verwittigen, dat Z. K. H. zonde komen aanvallen, van den kant der Schaerebeeksche poort. Die aanval echter heeft even min plaats gehad, als de bevelen, in den beginne aan den luitenant-generaal *Ghigny*, tot het afzenden van twee of drie eskadrons kavalerie, ten uitvoer zijn gelegd. Het schijnt dat de hooge regering, die in den beginne, zonder twijfel, gelijk uit de gegevene orders blijkt, het voornemen gehad heeft om den opstand met geweld van wapenen te keer te gaan en te dempen, naderhand begrepen heeft door zachtere middelen te moeten trachten dat oogmerk te bereiken. Dit ten minste is zeker; dat, terwijl er den 27 Augustus, van wege het departement van oorlog, aan de luitenant-generaals *Chassé* en *Ghigny*, te Antwerpen en te Gent, bevelen waren gezonden om van daar troepen en artillerie naar Brussel te doen aanrukken, Z. K. H. Prins *Frederik*, den 30 Augustus, in eenen *eigenhandigen* brief, aan den luitenant-generaal *Ghigny* TEGENBEVEL heeft gegeven; ten minste wordt in dien brief gezegd, dat er geene troepen van Gent moesten vertrekken, dan op *nadere* aanschrijving van den Prins, of van Z. K. H. den Prins van Oranje. Zie *Bijlagen* n°. 13. D; en men vergelijkte daarmede den brief van mijnen adjudant den kapitein *Prins*, n°. 9, en mijne briefwisseling met laatstgemelden luitenant-generaal, in de *Bijlagen* n°. 13. A—E, waarnit dit alles genoegzaam blijkt.

Mijne proclamatie voldeed alzoo ook nog aan de nadere inzigten der hooge regering. Zal men het nu laf-

hartigheid kunnen noemen, dat ik op eene geschikte wijze voor het behoud en de eer der aan mij toevertrouwde troepen zorg heb gedragen? De omstandigheden waarin ik mij bevond regtvaardigen mijn gedrag volkomen. Hadden zij, die mij hebben veroordeeld, die omstandigheden gekend, zij zouden zich wel gewacht hebben zulk een onregtvaardig oordeel over mij en de generaals *Aberson* en *Wauthier* te vellen, als zij gedaan hebben; ik vertrouw ten minste dat velen van hen wel zoo veel braafheid en regtschapenheid zullen bezitten.

Het zijn dan ook deze omstandigheden die mij de hooge goedkeuring van den Koning en van de Koninklijke Prinsen hebben doen verwerven. De eerste welke ik ontving was die van Z. K. H. Prins *Frederik*. Zij werd mij medegedeeld in eenen brief van mijnen adjudant den kapitein *Prins*, geschreven uit Leiden, onder de dagteekening van den 27 Augustus. Het zij mij vergund uit dien brief de navolgende zinsnede hier te mogen aanhalen: » Prins *Frederik* » probeert hoogstens alle de maatregelen en manoeuvres » die U. H. Ed. Gestr. genomen en gemaakt hebt, en » doet U. H. Ed. Gestr. dank betuigen voor de attentie van mij naar 's Hage gezonden te hebben, waar » door Hoogstdezelve meerdere kennis van zaken verkregen heeft."

De goedkeuring des Konings werd mij vervolgens, bij monde, medegedeeld door mijnen voornoemden adjudant, wiens ijver en trouw ik niet genoeg kan prijzen. Deze den 29 Augustus van zijne zending naar 's Gravenhage terug gekomen zijnde, bracht mij het aangena-

me berigt dat Z. M. de Koning, even als Z. K. H. Prins *Frederik*, welke hij beide gesproken had, hem had te kennen gegeven over mijn gehouden gedrag allezins tevreden te zijn. De generaal *Abernon*, den 31 Augustus, in het hoofdkwartier der beide Prinzen te Vilvoorden gekomen zijnde, mogt ook het genbe-
gen hebben uit den mond van HH. KK. HH. te vernemen dat zij niet alleen mijn gedrag, maar ook dat van alle de troepen die te Brussel waren, goedkeurden, den voornoemden generaal zelfs gelastende zulks, bij dagor-
der, aan de troepen bekend te maken. Zie *Bijlagen* no. 3.

Z. K. H. de Prins van *Oranje*, den volgenden dag, den 1 September, te Brussel bij ons komende en eene wapenschouwing houdende over de troepen onder mijn bevelen aldaar vereenigd, betuigde mij eindelijk ook zijne tevredenheid, met deze voor mij onvergetelijke woorden: *Mon cher Bylandt, c'est à vous que je dois que ces braves troupes n'ont pas été massacrées; c'est votre ouvrage.* Dat is: *Waarde Bylandt, dat deze brave troepen niet zijn vermoord, ben ik aan u verschuldigd; dit is uw werk.* Toen de Prins deze vleijende woorden mij toevoegde, wist Z. K. H., zoo door officiële rapporten, als door onderscheiden hooge militaire en civiele ambtenaren, hoe de zaken zich in Brussel hadden toegedragen; zijn oordeel derhalve is dat van eenen deskundige.

Niettegenstaande alle deze hooge goedkeuringen van mijn gedrag (1), heeft echter een vreemde schrij-

(1) Bij alle deze goedkeuringen soude ik nog kunnen voegen die van Z. K. H. Prins *August* van Pruissen, die den 26 Augustus, des namiddags omstreeks twee ure, mij bij zich in het

ver, op de verkeerde en partijdige berigten van een of meer *Belgische* ambtenaren, die te Brussel hunne woonplaats hebben, mitsgaders van eenige andere personen, die uit voorzeide stad gevlugt waren en zich naar 's Gravenhage hadden begeven, kunnen goedvinden hetzelfde niet alleen te berispen en als lafhartig af te schetsen; maar zijne kwaadwilligheid is zelfs zoo ver gegaan, dat hij ook de schimmen van eenige leden van mijn geslacht in hare graven heeft aangerand, en zijne lastertaal is vervolgens in openbare geschriften herhaald.

Het is mij nu niet genoeg tot dus verre te hebben aangetoond, dat mijn gedrag te Brussel, bij het uitbarsten van het oproer aldaar, niet anders heeft kunnen zijn dan het geweest is, aangezien den toestand, waarin ik de troepen vond op het oogenblik dat ik het bevel over dezelve aanvaardde; het is mij niet genoeg mij alzoo gezuiverd te hebben van de blaam

hotel *Belle Vue* liet ontbieden, en mij, onder anderen, zeide dat hij den vorigen avond van Parijs was aangekomen, dat hij aldaar de omwenteling van Julij had bijgewoond, dat hij nu die van Brussel ook had gezien, en dat hij verwonderd was, dat, met de geringe magt welke ik ter mijne beschikking had, ik mij nog zoo goed tegen het gemeen had kunnen verdedigen, vooral daar ik *geen* geschut had, waarover de Prins zijne hooge verbaasdheid te kennen gaf. Z.K.H. prees, voor het overige, de maatregelen welke ik genomen, en de stelling die ik gekozen had, ter beveiliging van de vorstelijke paleizen en van de bank. De Prins sprak mij ook nog over de goede orde welke ik onder de troepen, in die oogenblikken van verwarring, had weten te handhaven, en welke, gelijk Z. K. H. mij verzekerde, zoo zeer verschilde van hetgeen bij de omwenteling te Parijs had plaats gehad.

die men, zoo geheel ten onregte, mij heeft opgelegd. Ook die, welke men op mijn geslacht heeft geworpen, moet worden uitgewischt. Doch daartoe is tijd noodig. De uitgave van dit geschrift niet willende vertragen, behoud ik mij voor ook dienaangaande, in het vervolg, eenige ophelderingen aan het publiek mede te deelen.

De kwaadwilligheid schijnt het vooral op mij en mijn geslacht gemunt te hebben. Zij heeft zich niet alleen bepaald eenige leden van hetzelfde als verraders en lafhartigen af te schetsen, maar zij heeft, nu onlangs, ook nog met alle geweld aan het publiek eene onwaarheid te mijnen opzichte willen opdringen, waarvan het mij zelfs moeilijk valt de ware bedoeling, die nogtans nimmer goed kan zijn, te doorgronden. Men heeft, namelijk, bij herhaling, in de *Arnhemse Courant* en andere dagbladen gezegd, dat ik mij bij verzoekschrift aan den Koning zou hebben gewend, ten einde door Z. M. te worden gemagtigd, om mij ter zake van mijn gehouden gedrag te Brussel, in de laatste dagen van Augustus, voor het hoog militair gerechtshof te regtvaardigen. De waarheid is, dat ik nimmer zulk een verzoekschrift aan Zijne Majesteit heb aangeboden, en nimmer heb te kennen gegeven, dat zulks mijn verlangen was. Intusschen heeft de 'sGravenhaagsche correspondent der voornoemde Courant de onbeschaamdheid zelfs zoo ver gedreven van over den *stijl* van dat request, hetwelk *niet bestaat*, te oordeelen. In de *Bijlagen* no. 1, zal men zien dat ik een *brief* aan Z. M., en een an-

deren aan den directeur-generaal van oorlog heb geschreven, waarin ik heb *te kennen gegeven*, dat ik mij gedrongen gevoelde om mijne te onregt aangerande eer te verdedigen. Maar ik heb niets aan den Koning *verzocht*, en dus ook geen *verlof gevraagd*, om mij te magtigen mij voor het hoog militair gerechtshof te regtvaardigen.

En hiermede zoude ik dit geschrift nu kunnen eindigen, daar al hetgeen, na mijne proclamatie van den 28 Augustus tot aan de komst van Z. K. H. den Prins van Oranje te Brussel, welke op den eersten September plaats had, meer algemeen bekend is, en in een zeker opzicht buiten het bestek ligt van mijn eigenlijk oogmerk, namelijk, de verdediging van de zoo lasterlijk aangerande eer van 's Konings krijgsmagt te Brussel onder mijne bevelen, en de verdediging van mijne eigene eer.

Daar er echter, ten aanzien van de komst van Z. K. H. den Prins van Oranje te Brussel, en van zijn verblijf in die stad, verhalen zijn openbaar gemaakt, die niet geheel naauwkeurig zijn, heb ik gemeend, hier nog kort eenige bijzonderheden daartoe betrekkelijk, vooral met opzicht tot hetgeen de krijgsmagt onder mijne bevelen betreft, in het belang der waarheid, te moeten mededeelen.

In den avond van den 31 Augustus, en toen men nog in het onzekere was of de Koninklijke Prinsen met of zonder troepen in de stad zouden komen, werden de versperringen, welke boreids sedert eenige dagen in vele straten van Brussel en bij verscheiden poorten gemaakt waren, aanmerkelijk vermeerderd. Het was

in de stad tot aan middernacht zeer woelig, en de ingezetenen waren in het geheel niet op hun gemak, in de onzekerheid van hetgeen den volgenden dag zoude gebeuren. Men zag dien dag met angst te gemoet. In onze stelling voor 's Konings paleis, ontvingen wij onderscheiden berigten, die ons te kennen gaven dat wij bedreigd werden met eenen aanval der muitelingen, die het voornemen om de Vorstelijke paleizen te plunderen nog niet hadden laten varen. Dienvolgens liet ik aan de troepen voor de paleizen eene stelling nemen, welke zich uitstreckte van de *boulevards* af tot aan de *place royale*, om alzoo de muiters af te wachten. Zij kwamen echter niet. De troepen bleven tot laat in den nacht die stelling behouden, en rondom de paleizen bleef alles rustig.

Van de onderhandelingen, welke er wegens de komst van den Prins van Oranje in Brussel hebben plaats gehad, zal ik hier niet spreken, daar ik dien aangaande geene bijzonderheden, die niet reeds algemeen bekend zijn, kan mededeelen. Het gevolg daarvan was dat Z. K. H. besloot, alleen, met zijne adjudanten, zonder van troepen vergezeld te zijn, binnen de stad te komen. De Prins deed zijne intrede kwartier over één ure in den namiddag, en vond meer dan tien duizend gewapende burgers in slagorde geschaard, van de Lakensche poort af, tot in de nieuwe brugstraat en in de nieuwstraat. Z. K. H., van zijne adjudanten vergezeld, reed langs het front der linie, en kwam, niet zonder vele moeilijkheden en levensgevaaren, eerst ten drie ure op zijn paleis aan.

Voor zijne komst te Brussel had de Prins mij, zijnen

adjutant den luitenant-kolonel *Dumonceau* gezonden, met last om alle de Koninklijke troepen, welke voor de paleizen stonden, in de binnenplaatsen derzelve te doen rukken. Dit bevel werd dadelijk uitgevoerd.

De opgewondenheid der gemoederen kennende en de heillooze gevolgen daarvan voor den Prins vreezeude, meende ik eenen maatregel van voorzorg te moeten nemen, en gelastte derhalve om ten spoedigste eene brug te slaan over de stadsmuur, tegen over het paleis van den Prins, ten einde Z. K. H., in geval van nood, daarover een veiligen terugtogt uit de stad zoude kunnen hebben. In den tijd van een half uur werd de brug vervaardigd, onder het opzigt van den eersten luitenant 's *Jacob de Normandis*, van den generalen staf, die zich weinige dagen te voren bij de troepen voor 's Konings paleis had vervoegd. De Prins geen wantrouwen willende laten blijken, liet dadelijk bij zijne komst in zijn paleis die brug afbreken, hetgeen met dezelfde snelheid geschiedde als waarmede zij was vervaardigd geworden.

Zoo dra nu de Prins in zijn paleis was aangekomen, alwaar zich, onder anderen, om Z. K. H. op te wachten, ook bevonden de hertog van *Arenberg*, en de hertog van *Ursel*, trok een groot gedeelte der gewapende burgerwacht, in hare sectien afgedeeld, en den baron *d'Hoogvorst*, opperbevelhebber derzelve, aan het hoofd hebbende, in colonne op, en plaatste zich met den rechter vleugel aan het paleis, en met den linker vleugel aan het hotel *Bellevue*. Deze gewapende burgers bleven omtrent een half uur in die stelling op het plein voor 's Konings paleis. Men bere-

kende dat zij ruim vier duizend man sterk waren. Zij werden van eene ontelbare menigte gemeen volk gevolgd, hetwelk gedurende een uur aldaar rond zworf, vreeselijk schreeuwende en getier makende, waarna het allengskens verdween.

In het paleis zelf, werd eene wacht van de gewapende burgers, aan welke de Prins zich had toevertrouwd, geplaatst, ter beveiliging van zijn persoon. Opmerkelijk was het hoe alle klassen der maatschappij aldaar onder elkander vermengd waren: men zag daar een graaf *De Merode* en een markies *De Chasteler* op schildwacht staan naast een sjouwer, een pakken-drager en andere lieden van de laagste volksklasse. Ik had echter de voorzorg gebruikt, om op de binnenplaats van het paleis de kavalerie, eene compagnie grenadiers en eene compagnie jagers post te doen vatten.

Een uur omtrent na de komst van den Prins op zijn paleis, kwam Z. K. H. de troepen, die, op zijn bevel, zich naar de binnenplaatsen der Vorstelijke paleizen begeven hadden, en die daar in geslotene colonnes stonden, inspecteren. Treffend schouwspel! Op het zien dezer troepen, die vele gevaren hadden doorgestaan, en die met hunne eer ook hunne volle wapenrusting hadden behouden, was de Prins tot in de ziel toe aangedaan van blijdschap. Met de tranen in de oogen, gaf hij zijne hooge tevredenheid over hun gehouden gedrag te kennen, bedankte inzonderheid de drie generaals, *Abersson*, *Wauthier* en *mij*, voor al hetgeen wij voor het behoud en de eer dier braven gedaan hadden, drukte ons de handen, en zich tot mij wendende, voegde hij mij de woorden toe,

hier-boven , bladz. 82 , vermeld. Van hunnen kant , leidden de troepen , op het gezigt van den Prins , wiens leven in zulk een groot gevaar was geweest , ook eene blijdschap en eene geestdrift aan den dag , die alle beschrijving te boven gaat. Nooit werd eenig Vorst met meerdere blijken van hartelijke liefde door troepen ontvangen , en nooit werden troepen op eenen hartelijken toon toegesproken , dan hier plaats had.

. Op last van den Prins , bleven de troepen op de binnenplaatsen der paleizen gelegerd , terwijl deze van buiten door schildwachten van de gewapende burgerwacht , die de Brabandsche kleuren droegen , bezet werden.

De Prins , na de inspectie der troepen , in zijn paleis terug gekeerd zijnde , rustte een weinig uit van de vermoeijenissen van dien gevaarvollen dag. Ik bleef des nachts voor zijne kamer de wacht houden , en gaf aan Z. K. H. , van tijd tot tijd , eenig bericht wegens den staat der zaken. In de stad was alles rustig.

Den volgenden dag , ontving de Prins de leden der regering , de ambtenaren en andere personen , die hunne opwachting bij Z. K. H. kwamen maken. Des middags , was er *diner* op zijn paleis. De Prins had aan zijne linkerhand den hertog *Van Ursel* , den minister *Van Gobbelschroy* , den heer *Roupe* , gewezen maire van Brussel , den heer *Van de Weyer* , den baron *D'Hoogvorst* , opperbevelhebber van de gewapende burgerwacht , en wijders die personen die des ochtends met Z. K. H. gewerkt hadden. Aan zijne regterhand zaten de hertog *Van Aremberg* , de generaals *Aberson* , *Wauthier* en ik , de

heer Jones, als de camp van den hertog Van Wellington, de generaal De Knyf, de heer Wellens, burgemeester van Brussel, en de heer Van der Fosse, gouverneur van Zuid-Brabant; de generaal Constant de Reboque zat tegen over Z. K. H.

Gedurende den maaltijd, had er eene omstandigheid plaats, welke wel verdient gemeld te worden. De baron d'Hoogvorst, opperbevelhebber van de gewapende burgerwacht, werd geroepen en stond op. Een angstig gevoel was op het aangezicht van velen te lezen. De Prins zeide, op eenen zeer bedaarden en deftigen toon: *Monseigneur d'Hoogvorst, n'oubliez pas que vous repondez de moi sur votre tête.* (Mijnheer d'Hoogvorst, vergeet niet dat gij op uw hoofd voor mij instaat.)

Een oogenblik daarna werd ik ook geroepen. Men kwam mij kennis geven dat er oproerige bewegingen in de stad plaats hadden, en dat men in aantocht was op de paleizen. De Prins, zonder zijne bedaardheid te verliezen, zeide mij toen, met luide stem, en op eenen zeer nadrukkelijken toon: *Général, vous n'oubliez pas les ordres que je vous ai donnés de vous défendre jusqu'au dernier homme, et vous n'avertirez quand il faudra que je mette l'épée à la main.* (Generaal, gij zult niet vergeten de bevelen, welke ik u gegeven heb, van u te verdedigen tot den laatsten man toe, en gij zult mij waarschuwen wanneer ik den degen in de vuist moet vatten.)

Ik stond op, verliet het paleis, en vernam weldra dat er geen gevaar was, en dat men alleen een ijdel schrik had willen aanjagen. Ik haastte mij daar-

van dadelijk kennis aan den Prins te geven , en voegde er met luide stemme bij , dat men zijne redenen kon gehad hebben waarom men dit valsche alarm had verspreid. Deze aanmerking scheen indruk te maken op eenige personen aldaar tegenwoordig , welke waarschijnlijk aan dat valsch alarm niet geheel vreemd waren.

Den 3 September , toen de Prins zag dat zijne tegenwoordigheid te Brussel niet meer vereischt werd , verliet hij die stad , wordende uitgeleid door de burgerwacht te paard , en aan mij gelastende hem te volgen , en mij met de troepen onder mijne bevelen naar Vilvoorden te begeven.

Zoo werden wij dan eindelijk , na negen kommervolle dagen voor en in de Vorstelijke paleizen aan het park te hebben doorgebracht , door den Prins van Oranje uit die moeilijke en gevaarlijke stelling verlost! Zoo hebben wij , door zijnen moed en zijn beleid , met alle krijgseer eene stad kunnen verlaten , waarin de eerbied voor het wettig gezag was verloren , waar de oproervlag van de openbare gebouwen wapperde , en 'sKonings troepen elk oogenblik , door een gewapend graauw , dat in overmagt was , gedreigd werden hunne eer en hun leven te verliezen. Aan den Prins van Oranje hebben die troepen hun behoud te danken. En al had zijne komst te Brussel dan ook maar alleen dit uitgewerkt , dan nog zal men moeten zeggen dat zij niet zonder nut is geweest.

Digt bij Vilvoorden , kwam Z. K. H. Prins *Frederik* de troepen te gemoet , reikte mij , terwijl ik mij aan het hoofd derzelve bevond , de hand toe , en gaf mij

blijken van zijne tevredenheid. Z. K. H. de Prins van Oranje, die zich ook aldaar bevond, en gereed stond om naar 's Gravenhage te vertrekken, toonde zich niet minder voldaan over ons gehouden gedrag, en beval mij, bij zijn vertrek, in tegenwoordigheid van een groot aantal staf- en andere officieren, aan zijnen broeder aan. Daarop omhelsde ons de Prins, en vertrok.

De slotsom nu van alles wat ik hier-boven ter mijne verdediging gezegd heb, is deze:

Dat het *mijne* schuld niet is,

Dat er in de maand Augustus, toen het onweder zich aan den staatkundigen gezigteinder vertoonde, geen maatregelen van voorzorg hoegenaamd te Brussel, waar de openbare geest zoo slecht was, zijn genomen;

Dat bij het departement van oorlog eene onbegrijpelijke gerustheid heeft geheerscht, zoo dat het garnizoen van Brussel, in Augustus 1830, zelfs minder sterk was dan voorheen;

Dat er geen geschut, geen schroot, geen kanonkogels, geen artilleristen, noch een genoegzaam aantal scherpe patronen voor de infanterie te Brussel aanwezig waren;

Dat den 25 Augustus, toen ik het opperbevel nog niet had aanvaard, de wachten, niettegenstaande men onlusten vreesde, of ten minste moest vreezen, zijn opgetrokken, *zonder van scherpe patronen voorzien te zyn*; weshalve zij zich hebben moeten laten ontwapenen, toen zij door het gemeen van Brussel, dat geweren, en kruid en lood had, met overmagt werden aangevallen;

Dat de pompiers of stadssoldaten van Brussel dadelijk hunne geweren gewillig aan het graauw, welks magt daardoor niet weinig vermeerderde, hebben overgegeven;

Dat de burgerlijke politie, in den aanvang van het oproer te Brussel, in plaats van tot stuiting van hetzelfde gebruik te maken van de krijgsmagt, die onder hare onmiddellijke bevelen was gesteld, er geene aan dezelve gegeven heeft om geweld te gebruiken, maar al spoedig van de plaats, waar de plundering begon, is afgetrokken, zonder iets tot beteugeling der plunderaars te hebben verrigt;

Dat ik misleid ben geworden door den heer gouverneur *Van der Fosse*, die mij de heeren *Pletinckx* en *Fleury* zond, om vertrouwelijk met hen te handelen, terwijl die heeren geen vertrouwen verdienden, gelijk naderhand is gebleken;

Dat ik, ten gevolge daarvan, met voorzeide heeren *Pletinckx* en *Fleury* eene overeenkomst heb aangegaan, welke ik mogt vertrouwen tot het herstel van het wettig gezag en tot demping van het oproer te zullen leiden, terwijl daarmede, door den drang der omstandigheden, dit heilzame doel niet is bereikt;

Dat de luitenant-generaal *Chassé* mij van Antwerpen de versterking van troepen, artillerie en munitie, welke ik hem, in den nacht van den 25 op den 26 Augustus, gevraagd had, niet dadelijk heeft gezonden;

Dat ook de luitenant-generaal *Ghigny* de versterking van kavalerie, welke hij gelast was mij te zenden, mij niet heeft kunnen doen toekomen;

Dat de kar met scherpe patronen, die ik in den mor-

genstond van den 26 Augustus had moeten ontvangen, toen niet tot mij heeft kunnen komen;

Dat ik alzo van de noodige middelen om het oproer met kracht van wapenen tegen te gaan, verstoken zijnde, niet die veerkracht heb kunnen ontwikkelen, welke tot stuiting en demping van hetzelfde vereischt werd;

Dat ik door alle deze omstandigheden genoodzaakt ben geworden mijne proclamatie van den 28 Augustus uit te vaardigen; hetgeen trouwens geschied is, met gemeen en eenparig overleg van den krijgswaad en met voorkennis van den gouverneur der provincie;

Dat eindelijk de troepen, welke zich op den 31 Augustus te Vilvoorden vereenigd hadden, niet ter mijner hulpe zijn toegesnel, zoo als ik zulks, ten gevolge van het berigt van den generaal *Boreel*, moest verwachten; maar dat, in plaats daarvan, Z. K. H. de Prins van Oranje, den eersten September, alleen, zonder troepen, te Brussel is gekomen, zoodat de middelen om het oproer te dempen mij steeds hebben ontbroken tot op het oogenblik van het vertrek der krijgsmagt uit Brussel.

Ik zal er alleen nog dit bijvoegen, dat ik vertrouwen door de maatregelen welke ik heb genomen ter bevestiging van de Vorstelijke paleizen en van de bank te Brussel, die gebouwen voor plundering en vernieling te hebben behoed, en millioenen guldens voor de wettige eigenaars te hebben behouden.

EINDE.

BIJLAGEN.

1911

N°. 1. *UITTREKSEL uit eenen brief van Z. Exc. den directeur-generaal van oorlog, van den 22 November 1830, aan den generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT, te Breda.*

Kabinet
La. K^{ro}.

's Hage den 22 Nov. 1830.

Op last des Konings, heb ik de eer, mijnheer de generaal, u, in antwoord op uwe beide brieven van den 9 en 12 dezer, de eerste aan Zijne Majesteit, en de andere aan mij gerigt, te informeren, dat Hoogstdezelve het verlangen van u hoog ed. gestr. om zich te zuiveren van den blaam, welke op u hoog ed. gestr. zoude kleven, met opzigt tot het gedrag, door u, hoog ed. gestr. als gewezen provincialen kommandant van Zuid-Brabant, bij gelegenheid van het oproer te Brussel, gehouden, allezins billijk vindt. (1)

De directeur-generaal van oorlog, DE EERENS.

(1) Ik heb gemeend aan dit verlangen niet beter te kunnen voldoen dan door de uitgave van dit geschrift, waarin vele, nog niet algemeen bekende, daadzaken betrekkelijk de gebeurtenissen van den 25 Augustus en volgende dagen worden openbaar gemaakt. Die openbaarmaking, waartoe ik ben genoodzaakt geworden, acht ik allezins voldoende om *mijn* gehouden gedrag in die dagen te regtvaardigen, en ik heb dit middel verkozen boven eenig ander, omdat hetzelfde het spoedigste werkt, en omdat ik daardoor, gelijk ik vertrouw, zoo veel te eer ontheven zal worden van de blaam, die men, met even veel ligtvaardigheid als onregtvaardigheid, op mij heeft geworpen.

N°. 2. AANSCHRIJVING van Z. Exc. den directeur-generaal van oorlog, van den 27 Augustus 1830, aan den generaal-majoor provincialen commandant van Zuid-Brabant (graaf VAN BIJLANDT.)

N°. 1. bis. 's Gravenhage den 27 Augustus 1830.

Ten gevolge van het rapport van den bevelvoerende generaal in het vierde groot militair kommando, die mij kennis geeft van den inhoud eener missive, door u aan dien bevelhebber geschreven, en naar aanleiding van andere bij mij ontvangen berigten, haaste ik mij u hoog ed. gestr. te verwittigen van de bevelen, die dezerzijds zijn uitgevaardigd, namelijk, om, zoo dra mogelijk, van Antwerpen en Gent naar Brussel te doen vertrekken, ten einde in die residentie, tot nadere order garnizoen te houden:

- 1°. Den kolonel graaf *De Lens*, met de drie veld-bataillons van zijne onderhebbende (de 15de) afdeeling infanterie;
- 2°. Eene batterij van het vierde bataillon veld-artillerie, met de voorwagens gepakt en met ammunitie geladen;
- 3°. Een veld-bataillon van de zeventiende afdeeling infanterie;
- 4°. Twee, en in geval er bij den luitenant-generaal *Ghigny* geene overwegende redenen mogten bestaan om veel kavalerie te Gent

te doen verblijven, drie eskadrons van het regiment hussaren, n°. 8, de infanterie en kavalerie van scherpe patronen voorzien.

Voorts heb ik de eer u kennis te geven, dat de heer luitenant-generaal *Chassé* order heeft bekomen om, wanneer onverhoopt de twee door u naar Brussel opontbodene eskadrons van het regiment ligte dragonders n°. 4, niet onmiddellijk aan die order mogten hebben voldaan, dezelve alsdan ook dadelijk naar Brussel te doen vertrekken.

Ik veronderstel dat het bataillon van de derde afdeeling infanterie, dat bestemd was om op den 26 dezer van Brussel weder naar Bergen in Henegouwen terug te keeren, niet zal zijn vertrokken; en het verstaat zich van zelf dat het ook nu tot nader order in de residentie moet blijven.

Overigens heb ik de eer u, mijnheer de generaal, te verzekeren, dat ik den maatregel, door u genomen, om kavalerie van Mechelen naar Brussel te doen marcheren, goedkeur.

De inhoud van deze kennisgeving zal door u aan den heer generaal-majoor-inspecteur van de marechaussée, spoedshalve, dienen te worden medegedeeld.

Ten slotte inviteer ik u, om mij telkens, wanneer u dit noodzakelijk of slechts doelmatig zal voorkomen, van alle belangrijke gebeurtenissen regtstreeks te informeren, en overigens naar omstandigheden, die dezerzijds niet alle kunnen worden voorzien,

met overleg van den generaal-majoor *Aberson* te handelen.

De directeur-generaal van oorlog, DE EERENS.

P. S. De troepen uit Gent zullen niet marcheren, dan op speciale aanvraag van u hoog ed. gestr. tot dat einde aan den heer luitenant-generaal *Ghigny*, die van deze beschikking wordt onderrigt en gelast om onmiddellijk, op verzoek van u hoog ed. gestr. de noodige bevelen tot het vertrek derzelve naar Brussel te geven.

DE EERENS.

N°. 3. DAGORDER van den generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT, van den 31 Augustus 1830, aan de onder zijne bevelen staande troepen.

De generaal-majoor *Aberson* de eer gehad hebbende HH. KK. HH. den Prins van Oranje en Prins *Frederik* der Nederlanden te Vilvoorden te ontmoeten, is door Z. K. H. den admiraal en kolonel-generaal gelast deszelfs hooge tevredenheid te betuigen over het voortdurend goed gedrag der troepen; zich overtuigd houdende dat hetzelfde, bij voorkomende gelegenheden, steeds aan het tegenwoordige zal gelijk zijn.

Z. K. H. vleit zich deze betuigingen eerlang in persoon te zullen kunnen herhalen.

De generaal-majoor provinciale commandant van Zuid-Brabant, W. grave VAN BIJLANDT.

N°. 4. BRIEF van Z. Exc. den gouverneur van Zuid-
Brabant VAN DER FOSSE, van den 26 *Augustus* 1830, aan den *generaal-majoor graaf*
 VAN BIJLANDT.

M. le lieutenant-général comte De Bijlandt est
 prié de mettre en mouvement toute la garnison,
 selon l'ordre que je viens d'en transmettre à mon-
 sieur le commandant de la place.

Je pense que M. le comte ferait bien de se ren-
 dre sur le champ chez moi, pour être plus à
 portée de donner des ordres.

Bruxelles, le 26 Août 1830,

VAN DER FOSSE.

à minuit trois quarts.

N°. 5. BRIEF van Z. Exc. den gouverneur van Zuid-
Brabant VAN DER FOSSE, van den 26 *Augustus* 1830, aan den *generaal-majoor graaf*
 VAN BIJLANDT.

Le porteur de la présente est un membre distin-
 gué, zélé, et très bien pensant de la garde bour-
 geoise armée. J'ai l'honneur de prier monsieur le
 comte *De Bijlandt* de vouloir bien l'écouter et lui
 accorder toute confiance (1).

Le gouverneur VAN DER FOSSE.

Bruxelles, jeudi 26 Août 1830.

(1) De bringer van dien brief was de heer *Pletinchx*, die
 een der hoofden van den opstand is geworden.

N°. 6. *BRIEF van Z. Exc. den gouverneur van Zuid-Brabant VAN DER FOSSE, van den 26 Augustus 1830, aan den generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT.*

Monsieur le lieutenant-général comte *De Bylandt* trouverait-il quelque'inconvénient à faire remettre une certaine quantité de cartouches (1) aux bons bourgeois de Bruxelles, armés pour rétablir la tranquillité? S'il veut bien acquiescer à cette demande, il est prié de dire au porteur où et comment ces cartouches pourront être remises.

Le soussigné saisit cette occasion pour renouveler à monsieur le lieutenant-général comte *De Bijlandt* les assurances de sa plus haute considération.

Le gouverneur VAN DER FOSSE.

Bruxelles, 26 Août 1830.

(1) Die scherpe patronen, welke de heer *Van der Fosse* vraagt, zijn niet afgegeven, omdat men er zelf niet genoeg had. Maar men ziet uit dezen brief en den volgenden onder n°. 7, hoezeer de gouverneur van Zuid-Brabant verlangde dat de burgerij van Brussel gewapend werd om mede te werken tot het herstel der goede orde. Dat zij, in het vervolg, hare magt tot een ander einde gebruikt heeft, is, voorzeker, mijne schuld niet. Ik had op dat oogenblik volstrekt geene reden om de goede gezindheid van den heer *Van der Fosse* eenigzins in twijfel te trekken. De minister *Van Gobbelshroy* en de luitenant-generaal *D'Aubremé* twijfelden ook evenmin als ik aan de opregtheid der gevoelens, welke door de hoofden der schutterij, in de eerste dagen van den opstand, geuit werden tot het herstel der rust, gelijk zulks blijkt uit hunnen brief hier-onder n°. 10.

N°. 7. *Brief aan Z. Exc. den gouverneur van Zuid-Brabant* VAN DER FOSSE, *van den 26 Augustus 1830, aan den generaal-majoor graaf* VAN BIJLANDT.

Général,

La garde bourgeoise commence à s'organiser, plusieurs centaines d'hommes sont déjà réunis, mais il manque des armes.

N'auriez-vous pas, monsieur le comte, quelques fusils de la garnison *en reserve*? J'attends un bien bon résultat de cette mesure, qui est en même tems forte en conciliatoire. Si vous pouvez y contribuer en procurant quelques fusils aux bons bourgeois, je vous serais bien reconnaissant de vouloir bien indiquer au porteur où et de quelle manière ces armes pourraient leur être remises, *avant le soir*.

Je saisis cette occasion, général, pour vous réitérer l'assurance de ma considération distinguée.

Le gouverneur de la province VAN DER FOSSE.

De l'hôtel de ville, le jeudi 26 Août 1830.

N°. 8. BRIEF van den heer CROLS, Directeur van het bedelaars-werkhuis te TER KAMERE, van den 26 Augustus 1830, aan den raad van opzigt en toezigt van hetzelfde.

(Daar zijn vele omstandigheden, welke ten duidelijkste bewijzen dat de Belgische opstand niet het gevolg is geweest van het geval, van de vertooning van het zangspel: *Het sprakeloze meisje van Portici*, maar dat dezelve was voorbereid. Die omstandigheden thans alle te vermelden, zoude moeilijk, en daarenboven misschien niet raadzaam zijn; de onpartijdige geschiedenis, die den digten sluier, achter welken nu nog vele daadzaken en geheimen verborgen liggen, eenmaal zal opligten, zal dezelve opteekenen en de waarheid in haren geheelen omvang doen kennen. Ik heb gemeend dat daartoe de navolgende bijdrage ook zoude kunnen dienen. Anderen hebben andere daadzaken aangevoerd, en men zoude, indien men zulks niet ontijdig oordeelde, die nog kunnen aanvullen. Uit het stuk dat ik thans mededeel blijkt duidelijk, dat de aanvoerders van den opstand tot in het bedelaars-werkhuis van Zuid-Brabant lieden hadden, die hunne heillooze oogmerken ten dienste stonden. Het briefje, uit naam der muitelingen geschreven, is van den 26 Augustus. De heer Crols had het des namiddags te vier ure ontvangen; het was op verzoek van verscheiden opgesloten en van dat gesticht geschreven. Daarover is dus te voren onder hen reeds geraadpleegd. In-

dien men nu alle deze omstandigheden in aanmerking neemt, dan zal men daaruit gerust het besluit mogen opmaken, dat de muitelingen van Brussel ook verstandhouding hadden met de opgesloten in het bedelaars - werkhuis te Ter Kamere, wier getal, in een der dagbladen van dat tijdstip, op 1700 wordt begroot.)

Ter Kamere, den 26 Augustus 1830.

Wel Edele Heeren!

Ik heb de eer U E. G. te berigten, dat ik op heden 26 dezer om vier uren des naarmiddags, van eenen gerecludeerden ontvangen heb een ongeteekend briefje, waarvan den inhoud luidt als volgt:

» Mijn Heer! Wij verzoeken dat gij zoude de » poort willen doen opendoen voor de gene die » willen doorgaen, ofte wel wij zullen met de » magt beginnen; wij zijn allemael Vaders met kinderen, wij zijn in afwachting van dezen brief.»

Zoo haast naar het ontvangen van het bewust biljet, heb ik het noodig onderzoek gedaan, ten einde den auteur daarvan te ontdekken, en is denzelfden mij in de persoon van *Henricus van der Seypen* aangeklaagt geworden, denwelken mij zeer stoutelijk verklaard heeft, hij daarvan, *op verzoek van een aantal gerecludeerden*, den opsteller was, en dezelve gedachten bezat; derhalve heb ik dien muijtmaker datelijk doen in hechtenis stellen. Verdere onderzoekingen doende ten einde zijne mede-

pligtige te können ontdekken, heeft den opziener *Peeters*, vervoegt van andere geloofbare personen, mij als medepligtige van muijtmakerije, en volgens hun eige bekentenis, opgegeven de volgende opgeslotene, te weten: *Henricus Van der Seypen, Jan Baptist Dupré, Henderik de Vadder, Carel Lamij, Jan Julet, Jan Baptist Thull* en *Felix Wauthier*, dezen laatsten bedrijgende *mij het leven te zullen nemen*, al waart tien jaaren naar date dezer; alvolgens heb ik die muijtmakers, ten einde het goed order en de tucht in 't gesticht zoo veel mogelijk te behouden, in 't gevangenhuis des gestichts, ingeolge het art. 177 van 't Reglement de date 27 8bris 1808, door de militaire wagt doen overbrengen; desnietteenstaande is het zeer dringende die muijtmakers, met nog eenige andere kwaade subjecten, tot de kolonie te doen overbrengen: ondertusschen is het goed order in 't gesticht gehandhaaft, en is in desen oogenblik alles in peijs en gerustheid.

De directeur des gestichts CROLLS.

N°. 9. BRIEF van den kapitein PRINS, adjudant van den
generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT, van den
27 Augustus 1830, aan voornoemden generaal-
majoor.

Leyden 27 Augustus 1830.

Hoog geacht Generaal!

Ik heb de eer u hoog ed. gestr. rapport te maken dat ik dadelijk na mijne aankomst te 's Hage, Z. K. H. Prins *Frederik* omstandig verslag heb gedaan van al het voorgevallene tot gisteren avond 9 ure. Hoogstdezelve heeft nog dezen middag, even voor mijn arrivement, door een ordonnans van wege den heer generaal *Aberson* berigt ontvangen, dat na mijn vertrek uit Brussel alles nog was als te voren, en dewijl drie uren na dat berigt nog geen verder rapport is aangekomen, heb ik gemeend Z. K. H. dit als een goed teeken te kunnen doen opmerken. Immers zoude u hoog ed. gestr. dadelijk rapport gezonden hebben, indien de oproerlingen hun plan om de paleizen te plunderen, zouden hebben trachten ten uitvoerte brengen. Z. K. H. zou gaarne gezien hebben dat de generaal *Chassé* aan de aanvraag om versterking had voldaan. Er is order gegeven dat eene batterij rijdende artillerie van Breda, en eene van het 4de bataillon veld-artillerie uit Antwerpen, met de drie veldbataillons der 15de afdeeling, onmiddellijk, behoorlijk van munitie voorzien, zullen opmarcheren.

Ook ben ik aan het departement van oorlog geweest, doch heb Z. Exc. den commissaris-generaal niet aangetroffen, maar wel den kolonel *Van Stirum*, denwelken ik de noodige rapporten gemaakt heb, en wie de eer heeft u hoog ed. gestr. zijne hartelijke complimenten te doen maken.

Dewijl Z. M. benevens de Prins van Oranje nog op het Loo zijn, van waar Hoogstdezelve morgen zullen terug keeren naar den Haag, heb ik order ontvangen mijne reis onmiddellijk naar het Loo voort te zetten, waar ik nadere bevelen tot mijne terugkomst zal ontvangen (1).

Z. K. H. Prins *Frederik* approbeert hoogstens alle de maatregelen en manoeuvres die u hoog ed. gestr. genomen en gemaakt hebt, en doet u hoog ed. gestr. dank betuigen voor de attentie mij naar 's Hage gezonden te hebben, waardoor Hoogstdezelve meerdere kennis van zaken verkregen heeft. Ik heb mij den tijd niet veroorloofd u hoog ed. gestr. uit den Haag tijding te doen toekomen en schrijf dezen in vliegenden haast, des avonds te 8 ure. Waarschijnlijk retourneer ik over den Haag, enz.

Ik beveel mij in u hoog ed. gestr. gunst en achting, en heb de eer enz.

PRINS, kapitein.

(1) De kapitein *Prins* is echter niet tot aan het Loo doorge-reisd, hij ontmoette, des nachts te één ure, Z. M. te Utrecht, en keerde derhalve naar 's Gravenhage terug, werwaarts de Koning zich begaf, en alwaar hij toen de eer had om Hoogstdenzelven, bij monde, verslag te doen van het oproer, te Brussel uitgebarsten.

N°. 10 BRIEF van HH. Excc. den minister van den waterstaat VAN GOBBELSCHROY, den luitenant-generaal D'AUBREMÉ en den gouverneur van Zuid-Brabant VAN DER FOSSE, van den 27 Augustus 1830, aan den generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT.

Conformément à ce qui est convenu ce matin entre le général comte *De Bylandt* et le gouverneur de la province, les soussignés sont d'avis d'inviter M. le général à joindre une partie de la troupe à celle de la garde bourgeoise, pour dissiper les rassemblemens du parc et ceux qui pourraient se former dans les autres parties de la ville, et ont l'honneur d'inviter M. le comte *De Bylandt* à se prêter à cette proposition, dictée par la plus urgente nécessité.

Bruxelles le 27 Août 1830.

Le ministre du waterstaat etc. L. VAN GOBBELSCHROY.
D'AUBREMÉ. VAN DER FOSSE.

N°. 11. PROCLAMATIE van den generaal-majoor VAN BIJLANDT, van den 28 Augustus 1830.

PROCLAMATION.

Nous, général-major, comte *De Bylandt*, commandant en chef des troupes dans la province du Brabant-Méridional, d'accord avec les autorités militaires de cette ville, faisons connaître aux habitants de cette résidence, que nous sommes convenus avec les principaux chefs de la bourgeoisie ar-

mée de Bruxelles, que les troupes qui étaient attendues ce-jourd'hui dans cette ville, *n'entreront point*, aussi longtems que les habitans de cette résidence respecteront toutes les autorités civiles, y établies, et maintiendront le bon ordre; bon ordre, que les principaux chefs de la bourgeoisie armée s'engagent de faire maintenir, dans l'intérêt de tous et pour le bonheur de tout citoyen.

Quartier-général à Bruxelles, ce 28 Août 1830.

Le commandant en chef susdit, G. comte DE BIJLANDT.

No. 12. PROCLAMATIE *van den opperbevelhebber der gewapende burgerwacht van Brussel, baron VAN DER LINDEN D'HOOGVORST, van den 28 Augustus 1830.*

PROCLAMATION.

HABITANS DE BRUXELLES,

Le bruit avait été répandu que des troupes marchaient sur Bruxelles. Le commandant de la garde bourgeoise s'empresse de vous informer que des ordres sont donnés par l'autorité militaire supérieure pour les empêcher d'entrer en ville et leur ordonner de s'arrêter.

La surété de la ville de Bruxelles reste donc exclusivement confiée à la brave garde bourgeoise, qui a si bien rempli ses devoirs jusqu'à ce jour.

Une députation de notables habitans de Bruxelles va se rendre à la Haye.

En attendant le retour de celle-ci, la troupe, stationnée dans le haut de la ville, restera inactive. Les officiers commandant la garde bourgeoise ont pris sur l'honneur l'engagement de la faire respecter.

Bruxelles, 28 Août 1830.

*Le commandant de la garde bourgeoise,
baron VAN DER LINDEN D'HOOGVORST.*

N°. 13. BRIEFWISSELING *van den generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT, met Z. Exc. den luitenant-generaal baron GHIGNY, commanderende in het derde groot militair commando te Gent.*

BRIEF *van den generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT, A. van den 28 Augustus 1830, aan Z. Exc. den luitenant-generaal baron GHIGNY.*

(Correspondentieboek, n°. 1.)

Hoofdkwartier Brussel, den 28 Augustus 1830.

Krachtens de autorisatie, onder dagteekening van den 27 Augustus 1830, n°. 1 bis, door het departement van oorlog aan mij verleend (1), heb ik de eer uwe excellentie te verzoeken de vereischte bevelen te willen uitvaardigen, opdat

(1) Zie *Bijlagen*, n°. 2.

drie eskadrons van het regiment hussaren no. 8, behoorlijk van scherpe patronen voorzien, onmiddellijk naar herwaarts worden gedetacheerd, ten einde mede te werken tot volkomen herstel van de algemeene rust.

Ik maak mij deze gelegenheid ten nutte uwe excellentie alwijdens te verzoeken om, zoo mogelijk, onder geleide van welgemelde eskadrons, naar herwaarts over te zenden eene hoeveelheid van 15 a 20,000 scherpe patronen, ten einde te worden uitgedeeld aan die korpsen, alhier in garnizoen, welke daaraan behoefte hebben.

De generaal-majoor, bevelhebber der troepen in Zuid-Brabant, W. greve VAN BIJLANDT.

N°. 13. BRIEF van Z. Exc. den luitenant-generaal

B. *baron GHIGNY, van den 29 Augustus 1830;
aan den generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT.*

3e. groot
militair
kommando.

Hoofdkwartier Gent, le 29 d'Août 1830.

n°. 59.

J'ai l'honneur, monsieur le général, de vous remercier d'avoir obtempéré à la demande que je vous ai fait faire par monsieur le général-major baron d'Oldeneel, de ne pas disposer, d'après l'autorisation que vous en avez du département de la guerre, d'une partie de la garnison de cette ville ;

j'en ai été d'autant plus satisfait que je dois encore vous déclarer ici, que si toutefois vous disposiez des troupes, mentionnées dans votre missive du 28 du courant n°. 1, dans ce cas, dis-je, je ne puis plus répondre du repos de cette ville, que la présence seule de la garnison a pu maintenir jusqu'à présent, et des suites funestes qui en résulteraient pour les deux provinces qui forment le grand commandement militaire que j'ai l'honneur de commander, et surtout que par une dépêche de monsieur le général-major commandant la province de la Flandre occidentale, j'ai été informé qu'une émeute populaire a éclaté hier à 7½ heures du soir, à Bruges, mais ensuite comprimée.

J'aurai encore de plus l'honneur de vous mettre sous les yeux qu'il se trouve ici une maison de détention où il se trouve de 1200 à 1400 détenus, qui exige une garde nombreuse pour la sûreté publique.

J'ai l'honneur de vous informer aussi, que je viens d'expédier en toute hâte M. le lieutenant comte *De Golz*, avec des dépêches pour son excellence le directeur-général de la guerre, dans les quelles je prends la liberté de mettre ma situation sous ses yeux, en lui demandant formellement de garder la garnison de cette ville intacte.

Le lieutenant-général, commandant le troisième grand commandement militaire,
baron GHEIGNY.

N°. 13.

VERTALING

B.

3e. groot
militair
kommando.
n°. 59.*van het vorige stuk.*

Hoofdkwartier Gent, den 29 Augustus 1830.

Ik heb de eer, mijnheer de generaal, u te bedanken dat gij wel hebt willen voldoen aan het verzoek dat ik u door den heer generaal-majoor baron *Van Oldeneel* heb doen toekomen om niet te beschikken over een gedeelte van het garnizoen dezer stad, volgens de magtiging welke gij daartoe van het departement van oorlog hebt ontvangen. Ik ben daarover zoo veel te meer voldaan, daar ik u hier nog moet verklaren, dat, zoo gij soms mogt beschikken over de troepen waarvan gij in uwten brief van den 28 dezer n°. 1 gewag maakt, ik, in dat geval, niet meer voor de rust dezer stad, welke tot dus verre alleen door de tegenwoordigheid van het garnizoen heeft kunnen worden gehandhaafd, kan instaan, noch voor de droevige gevolgen, welke daaruit voor de twee provincien, die het groot militair commando, over hetwelk ik de eer heb het bevel te voeren, uitmaken, zouden voortspruiten, en zulks zoo veel te meer daar ik, bij eene depeche van den heer generaal-majoor provincialen commandant van West-Vlaanderen, onderrigt ben geworden dat gisteren, ten half acht ure des avonds, te Brugge eene oproerige beweging heeft plaats gehad, welke echter vervolgens is gedempt.

Ik zal daarenboven nog de eer hebben u onder het oog te brengen dat hier een huis van opsluiting is, waarin zich tusschen de 12 en 1400 gevangenen bevinden, hetwelk eene talrijke wacht vordert ter bewaring der openbare veiligheid.

Ik heb de eer u ook nog te berigten, dat ik met den meesten spoed den luitenant graaf *Van Goltz* met depeches voor zijne excellentie den directeur-generaal van oorlog heb gezonden, waarin ik de vrijheid neem mijnen toestand onder zijne oogen te brengen, en hem ernstig te verzoeken het geheele garnizoen dezer stad te mogen behouden.

De luitenant-generaal commanderende het derde groot militair commando, baron GHIGNY.

No. 13. BRIEF van den generaal-majoor graaf VAN
C. BIJLANDT, van den 29 Augustus 1830, aan
Z. Exc. den luitenant-generaal baron GHIGNY.

(Correspondentieboek, n°. 15.)

Hoofdkwartier te Brussel, den 29
Augustus 1830.

Ingevolge van den inhoud nwer aanschrijving van den 29 ll. n°. 59, en denzelven in overweging hebbende genomen, zoo heb ik de eer uwe excellentie te kennen te geven, dat op haar verzoek de

twée eskadrons hussaren tot Gent kunnen verblijven, uiterlijk tot dingsdag den 31 Augustus aanstaande, als wanneer ik verzoek dat dezelve, om 7 ure des voormiddags van dien dag, van Gent zullen vertrekken en tot Assche en Laken post vatten.

Wijders heb ik de eer uwe excellentie te verzoeken orders te geven aan de bevelhebbende officieren van gemelde eskadrons, om mij van hunne aankomst in opgemelde plaatsen dadelijk kennis te geven.

De generaal-majoor, provinciale commandant en bevelhebber der troepen van Zuid-Brabant,

W. grave VAN BIJLANDT.

No. 13. BRIEF van Z. Exc. den luitenant-generaal baron
D, GHIGNY, van den 29 Augustus 1830, aan
den generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT.

3e. groot
militair
kommando.
n°. 62.

Hoofdkwartier Gent, den 30
Augustus 1830.

In antwoord op uwe missive van den 29sten dezer, heb ik de eer u hoog edel gestrengte kennis te geven, dat ik aan uwe aanvraag niet kan voldoen, doordien een *eigenhandige* brief van Zijne Koninklijke Hoogheid den admiraal der vloot en kolonel-generaal, Prins Frederik, in dato 30 Augustus,

mij doet kennen geene troepen van hier te laten vertrekken dan op *nadere* aanschrijving van Hoogstdenzelfen, of Zijne Koninklijke Hoogheid den Prins van Oranje.

*De luitenant-generaal commanderende het 3de groot
militair kommando, baron GHIGNY.*

No. 13. BRIEF van den generaal-majoor graaf VAN
E. BIJLANDT, van den 31 Augustus 1830, aan
Z. Exc. den luitenant-generaal baron GHIGNY.

(Correspondentieboek, n°. 27.)

Hoofdkwartier Brussel den 31
Augustus 1830.

De ontvangst accuserende der missive welke
uwe excellentie, onder dagteekening van den 30
dezer, aan mij heeft doen geworden, verheugt het
mij dat het vertrek der troepen, bestemd geweest
om naar herwaarts te marcheren, niet heeft plaats
gehad, waardoor de *nadere intentien* van Z. K. H.
Prins Frederik der Nederlanden *thans volkomen*
zijn bereikt.

*De generaal-majoor, bevelhebber der troepen in
Zuid-Braband, W. graaf VAN BIJLANDT.*

N°. 14. OORSPRONKELIJKE PROCLAMATIE *van de regering van Brussel, van den 26 Augustus 1830.*
(Zie bladz. 57.)

PROCLAMATION.

LES BOURGMESTRE ET ÉCHEVINS A LEURS
CONCITOYENS.

Des désordres accablent notre belle ville, quelle qu'en soit la cause, il faut les faire cesser.

Pour arriver à ce but où tendent les vœux de la population entière, nous avons arrêté les mesures suivantes :

Les troupes ont été invitées à se retirer dans les casernes ; elles ont cessé d'intervenir dans une lutte déplorable.

Le droit de mouture est supprimé à dater de ce jour, il ne sera remplacé par aucun autre impôt de la même nature, sous quelque dénomination que ce soit.

Si quelque demande légitime reste encore à faire, qu'elle nous soit adressée ; nous joindrons nos efforts à ceux des bons citoyens, pour leur obtenir un plein succès.

Mais ces mesures seront sans effet, si le calme ne renaît pas, seul il peut amener d'heureux résultats ; le désordre et le sang, en plongeant des familles entières dans le deuil, ne peuvent rien que de funeste.

Concitoyens, écoutez la voix de vos magistrats,

ils veillent au salut commun; mais votre coopération leur est indispensable: que chacun défende ses foyers, que des gardes provisoires s'organisent dans chaque quartier; que des illuminations spontanées fassent regner la lumière pendant la nuit. Quant à nous, nous demeurons au centre, et nous ne quitterons ce poste du devoir que quand le calme, appelé par tous les vœux, sera rétabli.

C'est aux citoyens qu'est provisoirement confiée la garde des propriétés, tant publiques que privées, Les magistrats en appellent à leur honneur et à leur patriotisme, ils s'y confient.

Fait en séance du collège de l'Hôtel de ville,
le 26 Août 1830.

F. DELVAUX DE SAIVE. P. CUYLEN, *Sécretaire*.

N°. 15. VERTALING van den brief van HH. Excc. den minister van den waterstaat VAN GOBBEL-SCHROY, den luitenant-generaal d'AUBREMÉ en den gouverneur van Zuid-Brabant VAN DER FOSSE, van den 27 Augustus 1830, aan den generaal-majoor graaf VAN BIJLANDT. (1)

Volgens hetgeen dezen morgen is overeengekomen tusschen den generaal graaf Van Bijlandt en den gouverneur der provincie, zijn de ondergeteekenden van gevoelen, mijnheer den generaal uit te

(1) Men deelt hier deze vertaling mede, omdat zij niet, gelijk die van de overige stukken, in het werk zelf voorkomt.

noodigen een gedeelte der troepen bij de burgerwacht te voegen, ten einde de volkshoopen van het park, en die, welke zich nog op andere plaatsen in de stad mogten verzamelen, uit een te drijven, en hebben de eer mijnheer den graaf *Van Bijlandt* te verzoeken dit voorstel, door de dringendste noodzakelijkheid geboden, wel te willen aannemen.

Brussel den 27 Augustus 1830.

De minister van den waterstaat enz. L. VAN GOBBELSCROY.
D'AUBREMÉ. VAN DER FOSSE.

EINDE DER BIJLAGEN.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z220233002

